

Црвени крст Србије
Red Cross of Serbia

MAPIRANJE USLUGA JAVNOG I CIVILNOG SEKTORA HUMANITARNA POMOĆ I ZAŠTITA LJUDI U POKRETU

+C IFRC

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**MAPIRANJE
USLUGA JAVNOG I
CIVILNOG SEKTORA
HUMANITARNA
POMOĆ
I ZAŠTITA LJUDI U
POKRETU**

*Ova publikacija je izrađena u okviru projekta Crvenog krsta Srbije
„Global Route Based Migration Project - Migration Case for Support”*

MAPIRANJE USLUGA JAVNOG I
CIVILNOG SEKTORA - HUMANITARNA
POMOĆ I ZAŠTITA LJUDI U POKRETU

Izdavač

Crveni krst Srbije

Autori:

Natalija Perišić

Danijela Pavlović

Jelena Birmančević

Priprema i štampa

Crveni krst Voždovac

Beograd, decembar 2023.

UVOD	5
METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	6
Ciljevi istraživanja.....	6
Istraživačka pitanja	6
Metodološki pristup.....	6
ZAŠTITA MIGRANATA: IZAZOVI I POTREBE U SAVREMENOM SVETU	8
DEFINISANJE POJMOVA.....	10
Migracije.....	10
Migranti	11
Izbeglice	11
Interno raseljena lica.....	11
Tražioci azila	12
JAVNI SEKTOR U ZAŠTITI MIGRANATA.....	13
NEVLADINE ORGANIZACIJE U ZAŠTITI MIGRANATA	15
Aktivne međunarodne i nacionalne nevladine organizacije u oblasti zaštite migranata, tražioca azila i izbeglica	16
PRAVA I OBAVEZE IREGULARNIH MIGRANATA, TRAŽILACA AZILA I IZBEGLICA U REPUBLICI SRBIJI – PREGLED NACIONALNOG REGULATORNOG OKVIRA	22
REZULTATI ISTRAŽIVANJA	32
Izazovi i prepreke u radu sa migrantima, tražiocima azila i izbeglicama u nevladinim organizacijama.....	32
Organizacija i saradnja nevladinih organizacija sa drugim ustanovama	33
Izazovi i prepreke u radu sa migrantima, tražiocima azila i izbeglicama u međunarodnim organizacijama.....	34
Organizacija i saradnja međunarodnih organizacija sa drugim ustanovama.....	36
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	37
LITERATURA	40

LISTA SKRAĆENICA

CKS – Crveni krst Srbije

CSR - Centar za socijalni rad

CENTAR – Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima

IOM – International Organization for Migration/
Međunarodna organizacija za migracije

KIRS - Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije

MUP - Ministarstvo unutrašnjih poslova

NVO - nevladina organizacija

OCD – organizacija civilnog društva

UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees
Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice

ZAPS – Zakon o azilu i privremenoj zaštiti

Prema projektu „Globalni projekat za migrante duž migrantske rute“, u skladu sa Memorandumom o saradnji Crvenog krsta Srbije sa Međunarodnom Federacijom društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca realizuje se projekat „Osnaživanje, zaštita i prevencija rizičnog ponašanja među migrantima i domaćim stanovništvom“.

U skladu sa projektnim planom uspostavljeno je redovno i kontinuirano prisustvo saradnika i volontera Crvenog krsta u migrantskim centrima. Organizacijom aktivnosti sa ciljem prevencije, osnaživanja i zaštite Crveni krst aktivno doprinosi pomoći najugroženijim grupama migrantske populacije uključujući i izbeglice iz Ukrajine. Punktovi Crvenog krsta u migrantskim centrima pored osnaživanja, zaštite i prevencije rizičnog ponašanja među migrantima pružaju mogućnost redovnog i adekvatnog prikupljanje informacija o potrebama migrantske populacije ali imaju za cilj pružanje informacija migrantima o postojećim uslugama u sistemu zaštite migranata, što je povod za ovo istraživanje.

Crveni krst Srbije

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Predmet ovog istraživanja su politike i prakse integracije i zaštite migranata, tražilaca azila i izbeglica u Republici Srbiji. Integracija migranata, tražilaca azila i izbeglica predstavlja jedan od važnih faktora njihovog blagostanja. Uzimajući u obzir obavezu zemlje da izgradi sistem zaštite i podrške koji će adekvatno odgovoriti na potrebe rastućeg i često nepredvidivog broja migranata, izbeglica i tražilaca azila, ova studija fokusirala se na obezbeđenje praktičnih preporuka za unapređenje odgovora Crvenog krsta na iskazane potrebe ljudi u pokretu.

Ciljevi istraživanja

Glavni cilj istraživanja su opis, razumevanje, mapiranje i analiza usluga i izazova u sprovođenju zajedničkih aktivnosti u sistemu zaštite migranata, tražilaca azila i izbeglica u Republici Srbiji.

Specifični ciljevi:

1. Analiziranje međunarodnih standarda zaštite u oblasti migracija i azila relevantnih za nacionalni kontekst.
2. Analiziranje nacionalnog zakonodavnog i regulatornog okvira u oblasti migracija sa fokusom na standardima u zaštiti prava migrantske populacije.
3. Identifikovanje i analiziranje uloga i aktivnosti javnog i civilnog sektora u obezbeđivanju prava i usluga migranata, tražilaca azila i izbeglica u centrima za azil i prihvatnim centrima za migrante u Republici Srbiji i utvrđivanje saradnje sa različitim akterima u oblasti obezbeđivanja prava iz azilne zaštite.
4. Razumevanje izazova i prepreka u implementaciji postojećih propisa i ostvarivanju prava migranata, tražilaca azila i izbeglica u Republici Srbiji.
5. Formulisanje preporuka za unapređenje usluga i odgovora Crvenog krsta na potrebe migranata, tražilaca azila i izbeglica u Republici Srbiji.

Istraživačka pitanja

1. Koji su standardi zaštite migranata uspostavljeni u međunarodnom sistemu zaštite i kako domaći zakonodavni i regulatorni okvir regulišu zaštitu i integraciju migranata?
2. Koje mehanizme zaštite, programe i usluge mogu da koriste migranti, tražioci azila i izbeglice u okviru različitih sistema?
3. Koji su mehanizmi saradnje lokalnih aktera iz različitih sektora u sistemu zaštite i integracije migranata, tražilaca azila i izbeglica?
4. Šta su najveći izazovi u sistemu zaštite i integracije migranata, tražilaca azila i izbeglica?

Metodološki pristup

Sprovedeno istraživanje je teorijsko-empirijsko i ima za cilj da pripremi naučne osnove za praktično delovanje, odnosno unapređenje sistema zaštite migranata, tražilaca azila i izbeglica. U studiji je korišćena „triangulacija“, odnosno kombinovane su višestruke metode za prikupljanje podataka, kroz dve faze prikupljanja podataka.

Prva faza istraživanja obuhvatila je pregled relevantnih sadržaja, zakonskih i stručnih dokumenata (publikacije državnih institucija i organizacija civilnog društva, zakoni, podzakonski akti, strateški i planski dokumenti i dr), kako bi se prikazali politički, strateški i normativni okvir Republike Srbije u pogledu zaštite migranata, tražilaca azila i izbeglica, odnosno kako bi se dublje razumeo i objasnio nivo ostvarivanja prava za tražioce azila propisanih u međunarodnim pravnim aktima i zakonima u Republici Srbiji.

Druga faza obuhvatala je kvalitativna istraživanja. Kvalitativni deo imao je za cilj da ispita iskustva stručnih radnika, kao i da se dublje ispita način na koji profesionalci učestvuju u ostvarivanju prava i usluga za migrante, tražioce azila i izbeglice u centrima za azil i prihvatnim centrima, odnosno koja je njihova uloga i funkcija u tom sistemu, kako je organizovan sistem zaštite, sa kojim izazovima se susreće sistem zaštite migranata, tražilaca azila i izbeglica. Profesionalci su ispitani metodom fokus grupa i intervju na osnovu posebno formulisanog protokola. Kvalitativno istraživanje je sprovedeno na uzorku od najmanje 20 aktera iz sistema zaštite migranata u Republici Srbiji. Fokus grupe su bile organizovane sa zaposlenima u organizacijama Crvenog krsta, koji kontinuirano pružaju pomoć i podršku migrantima, tražiocima azila i izbeglicama. Ovaj deo istraživanja obuhvatio je i 5 intervju sa ključnim akterima u ovoj oblasti i to sa predstavnicima međunarodnih i nevladinih organizacija. Sve fokus grupe i intervjui rađeni su putem onlajn platforme *Zoom*, uz prethodno dobijenu informisanu saglasnost. Nakon objašnjenja svrhe i cilja istraživanja, predstavljanja oblasti o kojima će se razgovarati, objašnjenja o zaštiti podataka i anonimnosti, traženja dozvole za snimanje sastanka i distribuciju podataka dobijenih ovim istraživanjem od svih učesnika dobijena je saglasnost za učešće u istraživanju.

ZAŠTITA MIGRANATA: IZAZOVI I POTREBE U SAVREMENOM SVETU

U savremenom svetu suočavamo se sa jednim od najvećih izazova - sve većim brojem migranata koji traže utočište ili bolje uslove života u drugim zemljama. Migracije su kompleksan fenomen koji proizlazi iz različitih faktora, kao što su politički sukobi, ekonomske nejednakosti, klimatske promene i nepoštovanje ljudskih prava. Bez obzira na razloge, zaštita migranata postaje ključna tema koja treba da se rešava na globalnom nivou. Migranti se suočavaju sa mnogim izazovima tokom svog putovanja i nakon dolaska u zemlju odredišta. Prvo, mogu biti izloženi nasilju, iskorišćavanju i trgovini ljudima tokom ilegalnih migracija. Ovo je posebno zabrinjavajuće kada su u pitanju ranjive grupe migranata, poput dece ili žena. Drugo, migranti često moraju proći kroz teške uslove života u prihvatnim centrima ili izbegličkim kampovima, gde se suočavaju sa prenaseljenošću, nedostatkom higijenskih uslova i ograničenim pristupom zdravstvenoj zaštiti. Treće, migranti se suočavaju sa preprekama prilikom integracije u društvo domaćina, uključujući jezičke i kulturne barijere, kao i diskriminaciju. Zaštita migranata mora se zasnivati na poštovanju ljudskih prava, pravdi i humanosti. Prva i osnovna potreba migranata je obezbeđivanje sigurnosti tokom njihovog putovanja i nakon dolaska u zemlju odredišta. To zahteva jačanje sigurnosnih mera na granicama i suzbijanje trgovine ljudima. Takođe je važno obezbediti pristojne uslove života u prihvatnim centrima ili izbegličkim kampovima, uključujući pristup zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i osnovnim potrebštinama. Integracija migranata u društvo domaćina zahteva obezbeđivanje jezičkih i kulturnih kurseva, kao i pravičnog pristupa obrazovanju, radnim mestima i stambenom prostoru. Zaštita migranata nije samo moralna obaveza, već i ključna obaveza za izgradnju pravednijeg sveta. Integracija migranata može doprineti ekonomskom razvoju, kulturnoj raznolikosti i inovacijama, osim toga, ignorisanje zaštite migranata može dovesti do destabilizacije regiona, političkih sukoba i eskalacije kriza.

Postoji nekoliko aspekata zaštite migranata koji uključuju **pravne okvire, ljudska prava, socijalnu podršku i međunarodnu saradnju**.

Pravni okvir

Države poštujući međunarodne konvencije i ugovore kojima se regulišu prava i obaveze iregularnih migranata i tražilaca azila treba da razviju jasne i inkluzivne zakone i propise koji štite prava migranata. Ovo uključuje pristup osnovnim uslugama kao što su zdravstvena zaštita, obrazovanje i socijalna podrška. Takođe je važno imati transparentan i efikasan sistem azila koji omogućava migrantima da zatraže zaštitu od progona ili ozbiljne opasnosti u zemlji porekla.

Ljudska prava

Osnovna prava svih ljudi, bez obzira na njihov migracioni status, obuhvataju:

- pravo na život, slobodu i bezbednost ličnosti i slobodu od proizvoljnog hapšenja ili pritvora, kao i pravo da traže i uživaju azil od progona;
- pravo na slobodu od diskriminacije po osnovu rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalnog ili društvenog porekla, ili drugog statusa;
- pravo na zaštitu od zlostavljanja i eksploatacije, na slobodu od ropstva i potčinjenosti i na slobodu od mučenja i okrutnog, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja;
- pravo na pravično suđenje;

- pravo na zaštitu ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, uključujući pravo na zdravlje, odgovarajući životni standard, socijalno obezbeđenje, adekvatno stanovanje, obrazovanje, i pravične i povoljne uslove rada;
- ostala ljudska prava zajemčena međunarodnim instrumentima ljudskih prava kojima je država pristupila, kao i običajnim međunarodnim pravom (Beogradski centar za ljudska prava, 2014).

Sva ova prava predstavljaju ljudska prava koja pripadaju svim ljudima, bez izuzetka. Ljudi ih ne stiču zato što su državljani, radnici ili na osnovu određenog statusa, već rođenjem. Niko ne sme biti lišen ljudskih prava, jer je ušao ili ostao u nekoj zemlji protivno nacionalnim imigracionim propisima, baš kao što niko ne može da ih bude lišen, jer izgleda kao ili jeste „stranac“, dete, ili žena, ili ne govori lokalni jezik. Ovo načelo univerzalnosti ljudskih prava je naročito dragoceno za migrante, a vlade i međunarodne organizacije treba da osiguraju da se ta prava poštuju i da migranti budu zaštićeni od zlostavljanja i iskorišćavanja.

Socijalna podrška

Socijalna podrška za migrante obuhvata različite mere i usluge kao što su:

- Smeštaj: pružanje adekvatnog smeštaja migrantima, uključujući prihvatne centre, privremene stanove ili druge oblike smeštaja, kako bi se osigurali dostojanstveni uslovi stanovanja.
- Finansijska podrška: pružanje finansijske podrške u obliku socijalnih naknada ili novčane pomoći kako bi se pomoglo migrantima u zadovoljavanju osnovnih potreba kao što su hrana, odeća, higijena i drugi troškovi.
- Zdravstvena zaštita: osiguravanje pristupa zdravstvenoj zaštiti migrantima, uključujući osnovne zdravstvene usluge, hitnu medicinsku pomoć, preventivnu negu i mentalno zdravlje.
- Obrazovanje: pružanje pristupa obrazovanju za migrante, uključujući decu, mlade i odrasle. To može uključivati osiguravanje pristupa školovanju, jezičkim kursovima, stručnom obrazovanju i programima osposobljavanja za zapošljavanje.
- Integracijske usluge: pružanje podrške u integraciji migranata u društvo, uključujući jezičku podršku, kulturno usklađivanje, podršku zapošljavanju, obuku za traženje posla, mentorstvo i pomoć pri sticanju veština potrebnih za integraciju u zajednicu.
- Psihosocijalna podrška: pružanje psihološke podrške i savetovanja migrantima koji su možda prošli kroz traumatična iskustva, kao i podršku u razumevanju i prevladavanju izazova sa kojima se suočavaju tokom migracijskog procesa.
- Pravna podrška: pružanje pravne podrške migrantima u vezi sa migracijskim postupkom, pravima i obavezama, zaštitom od diskriminacije, pristupom pravdi i drugim pravnim pitanjima.

Ove mere i usluge mogu biti implementirane od strane vladinih institucija, nevladinih organizacija, lokalnih zajednica ili međunarodnih organizacija.

Međunarodna saradnja

Zaštita migranata je složeno pitanje koje zahteva sveobuhvatan pristup i saradnju između država, međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija i civilnog društva. Samo zajedničkim pristupom, može se obezbediti da migranti budu tretirani sa dostojanstvom, poštujući njihova prava i osiguravajući njihovu sigurnost i blagostanje. U svetu koji je sve više povezan, zaštita migranata je ključna tema koja treba da se rešava na globalnom nivou.

Migracije

Migracije se odnose na kretanje ljudi iz jednog mesta na drugo, bilo unutar zemlje ili preko nacionalnih granica.

Tipovi migracija mogu se klasifikovati na sledeći način:

- **Unutrašnje migracije** su migracije koje se odvijaju unutar granica jedne zemlje. Osobe se sele iz jednog mesta u drugo unutar iste države, često u potrazi za boljim životnim uslovima, poslom, obrazovanjem ili drugim mogućnostima. Primeri unutrašnjih migracija mogu uključivati selidbe iz ruralnih područja u gradove ili iz siromašnih regija u bogatije regije unutar iste zemlje.
- **Međunarodne migracije** su migracije koje se odvijaju između država. Osobe se sele iz svoje matične zemlje u drugu zemlju radi različitih razloga, kao što su traženje boljih ekonomskih prilika, obrazovanje ili spajanje sa porodicom.
- **Privremene migracije** se odnose na situacije u kojima osoba odlazi iz svoje matične zemlje sa namerom da se vrati nakon određenog perioda. To može uključivati sezonske radnike, studente koji privremeno studiraju u inostranstvu ili osobe koje putuju u drugu zemlju radi privremenog zaposlenja.
- **Sezonske migracije** podrazumevaju migracije koje se ponavljaju svake godine i povezane su sa sezonskim radom. Osobe se privremeno sele iz svoje matične zemlje u drugu zemlju kako bi učestvovali u sezonskim aktivnostima poput poljoprivrede, turizma ili građevine. Nakon završetka sezone, vraćaju se u svoju matičnu zemlju.
- **Trajne migracije** su migracije u kojima osobe selidbu percipiraju kao trajnu promenu prebivališta. To znači da nemaju nameru povratka u svoju matičnu zemlju. Ovi migranti često traže stalno nastanjenje u drugoj zemlji, traže azil ili traže bolje ekonomske ili socijalne uslove nego što su imali u svojoj matičnoj zemlji.
- **Ekonomske migracije** se odvijaju zbog ekonomskih razloga. Osobe se sele iz svoje matične zemlje u drugu zemlju u potrazi za boljim mogućnostima zaposlenja, većom platom, boljim radnim uslovima, poboljšanim životnim standardom ili smanjenjem siromaštva.
- **Klimatske migracije** su migracije koje su uzrokovane klimatskim promenama i prirodnim katastrofama. Osobe se sele iz područja koja su pogođena ekstremnim vremenskim uslovima, poplavama, sušama ili drugim klimatskim nepogodama u potrazi za sigurnošću i boljim životnim uslovima.
- **Prinudne migracije** su migracije koje su izazvane nasiljem, sukobima, ratom ili proganjanjem. Osobe se prisilno sele iz svoje matične zemlje kako bi pobile od pretnji po vlastitu sigurnost i život. Ovi migranti često traže azil ili međunarodnu zaštitu u drugim zemljama.
- **Regularne i iregularne migracije** se odvijaju se u skladu sa zakonima i propisima država domaćina. Osobe imaju ispravne putne isprave i odgovarajuće dozvole za boravak i rad. Nasuprot tome, iregularne migracije se odnose na migracije koje se odvijaju bez odgovarajućih dozvola ili prekršajem migracijskih zakona. Ovi migranti često su suočeni s rizicima, kao što su ilegalni prelasci granica, eksploatacija ili trgovina ljudima.

Migranti

Ne postoji zvanična svetska definicija međunarodnog migranta. Većina stručnjaka se slaže da je međunarodni migrant neko ko promeni svoju zemlju uobičajenog boravka, bez obzira na razlog migracije ili pravni status.

Migranti se mogu posmatrati kao potpuno nehomogena grupa čiji se status definiše klasifikacijom migracija. Bez obzira na razloge napuštanja zemlje porekla posmatraju se kao ljudi u pokretu.

Izbeglice

Izbeglice su ljudi koji beže od sukoba ili progona.

Prema međunarodnom pravu, izbeglice imaju određena prava i zaštitu. Međunarodna zajednica je uspostavila okvir za zaštitu izbeglica, uključujući Konvenciju Ujedinjenih nacija o statusu izbeglica iz 1951. godine i Protokol iz 1967. godine. Ovi instrumenti definišu ko se smatra izbeglicom, njihova prava na zaštitu, pristup osnovnim uslugama i mogućnosti reintegracije u društvo. Kamen temeljac zaštite izbeglica je Konvencija o statusu izbeglica iz 1951. godine, kojom je „izbeglica“ definisana kao neko ko se „zbog osnovanog straha od progona zbog svoje rase, veroispovesti, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili svojih političkih mišljenja, nalazi izvan zemlje svoje nacionalnosti i nije u mogućnosti ili, usled takvog straha, nije voljan da se stavi pod zaštitu te zemlje“ (član 1). Zaštita izbeglica podrazumeva niz različitih aspekata i uključuje sigurnost od vraćanja u opasnost, pristup pravičnom i efikasnom postupku azila i mere kojima se osigurava poštovanje osnovnih ljudskih prava izbeglica dok čekaju trajno rešenje.

Interno raseljena lica

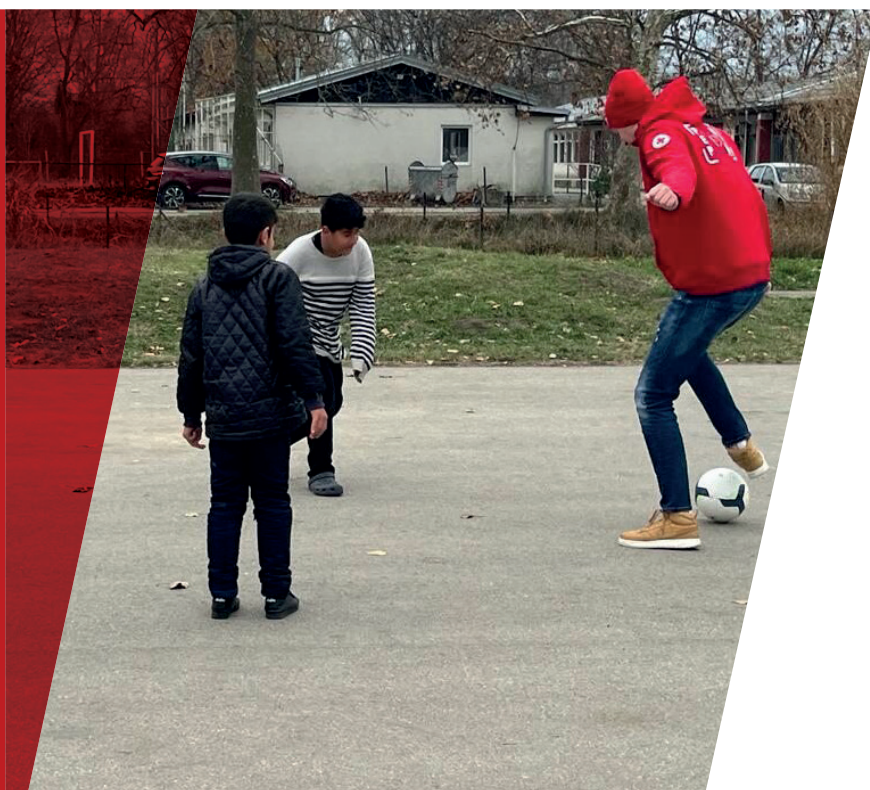
Interno raseljena lica su osobe koje su prisiljene napustiti svoje domove, ali ostaju unutar granica svoje vlastite zemlje, to znači da ne prelaze u drugu državu, već ostaju na nacionalnoj teritoriji, ali moraju promeniti svoje mesto stanovanja unutar zemlje zbog nasilja, sukoba, progona, prirodnih katastrofa ili drugih ozbiljnih kriza.

Interno raseljena lica su često suočena sa istim ili sličnim izazovima kao izbeglice, kao što su gubitak doma, sredstava za život, socijalne mreže i pristupa osnovnim uslugama poput hrane, vode, zdravstvene zaštite i obrazovanja. Oni često žive u privremenim smeštajima, kao što su izbeglički kampovi, kolektivni centri ili kod rodbine i prijatelja.

Tražioc azila

Tražilac azila je osoba koja podnosi zahtev za azil u drugoj zemlji zbog straha od proganjanja, nasilja ili kršenja ljudskih prava u svojoj matičnoj zemlji.

Tražilac azila želi dobiti međunarodnu zaštitu i priznanje svog statusa kao izbeglice, što bi mu omogućilo legalan boravak i zaštitu u zemlji u kojoj traži azil (IOM 2019). Razlozi zbog kojih ljudi postaju tražioci azila mogu uključivati političko proganjanje, etničku diskriminaciju, versko ili rodno nasilje, rat, oružani sukobi ili druge faktore koje ugrožavaju njihovu sigurnost i dobrobit. Kada podnesu zahtev za azil, tražioci azila prolaze kroz proces ocenjivanja njihovog zahteva od strane nadležnih organa zemlje u kojoj traže azil. Ovo uključuje intervjuisanje, prikupljanje dokaza i proveru njihove priče i okolnosti kako bi se utvrdilo da li ispunjavaju kriterijume za priznavanje statusa izbeglice prema međunarodnom pravu. Važno je da države obezbede adekvatan postupak za podnošenje zahteva za azil i pruže tražiocima azila pristup pravnoj zaštiti, humanitarnoj pomoći i osnovnim uslugama tokom procesa. Priznavanje statusa izbeglice tražiocu azila omogućuje mu zaštitu od deportacije i pružanje odgovarajuće podrške za integraciju u društvo zemlje u kojoj su dobili azil.

JAVNI SEKTOR U ZAŠTITI MIGRANATA

Javni sektor, odnosno vlade i javne institucije, imaju važnu ulogu u zaštiti migranata. Ova uloga obuhvata pružanje osnovnih ljudskih prava, zaštitu sigurnosti i dobrobiti migranata, kao i regulisanje migracijskih tokova.

Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) je ključni organ u upravljanju migracijama i zaštiti migranata u Republici Srbiji. Njegova uloga obuhvata regulisanje ulaska, boravka i izlaska migranata, kao i suzbijanje krijumčarenja ljudi i nezakonite migracije. MUP obezbeđuje sigurnost, kontrolu granica, smeštaj migranata, kao i njihovu identifikaciju i registraciju.

Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije (KIRS) je poseban organ koji se bavi zaštitom izbeglica i migranata. Njegova funkcija je pružanje humanitarne pomoći, smeštaja, zdravstvene zaštite, obrazovanja i socijalne podrške migrantima. KIRS takođe pruža pravnu pomoć i informacije o pravima i obavezama migranata.

Ombudsman ili Zaštitnik građana je nezavisan organ koji ima mandat da prima pritužbe i zahteve za zaštitu prava migranata. Ombudsman istražuje navode o nepravilnostima, zlostavljanju ili kršenju ljudskih prava migranata i preduzima korake za njihovu zaštitu. Ombudsman takođe pruža savete i preporuke za poboljšanje zakonodavstva i politika vezanih za migracije.

Centar za socijalni rad (CSR) u Republici Srbiji ima važnu ulogu u zaštiti migranata, posebno kada je reč o pružanju socijalnih usluga:

- **Identifikacija i procena potreba:** CSR ima odgovornost da identifikuje migrante koji su u potrebi za socijalnom podrškom. To uključuje procenu njihovih socijalnih, psiholoških, zdravstvenih i materijalnih potreba. Kroz individualne razgovore i evaluaciju, CSR može pružiti procenu migranata kako bi se utvrdila adekvatna podrška i usluge koje im mogu biti potrebne.
- **Pružanje socijalne podrške:** CSR pruža migrantima informacije, savete i podršku u vezi sa njihovim pravima i obavezama, pristupom socijalnim uslugama, smeštajem, zdravstvenom zaštitom, obrazovanjem i zapošljavanjem. Oni mogu pružiti pomoć u popunjavanju administrativnih formulara, kao i upućivanje na druge relevantne institucije i organizacije koje mogu pružiti dodatnu podršku.
- **Prevenција i zaštita od nasilja i zlostavljanja:** CSR igra ključnu ulogu u prevenciji i zaštiti migranata od nasilja, zlostavljanja i iskorišćavanja. Oni mogu pružiti savete o zaštiti, informacije o dostupnim mehanizmima prijavljivanja i podršku u slučajevima nasilja.
- **Saradnja sa drugim akterima:** CSR sarađuje sa drugim državnim organima, nevladinim organizacijama, međunarodnim organizacijama i lokalnom zajednicom kako bi obezbedio celovitu i koordinisanu podršku migrantima. Ova saradnja omogućava razmenu informacija, resursa i stručnosti, kako bi se osiguralo da migranti dobiju adekvatnu podršku i pristup svim neophodnim uslugama.

Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima je ustanova koja pruža podršku žrtvama trgovine ljudima i doprinosi njihovom oporavku, rehabilitaciji i reintegraciji u društvo. Centar ima ključnu funkciju u identifikaciji, zaštiti, podršci i rehabilitaciji žrtava, kao i u borbi protiv trgovine ljudima. Jedna od glavnih uloga Centra je identifikacija žrtava trgovine ljudima. Identifikacija žrtava omogućava pravovremenu intervenciju i pružanje pomoći. Centar takođe ima funkciju pružanja hitne zaštite žrtvama trgovine ljudima. Obezbeđuje sigurno okruženje za žrtve, gde mogu dobiti smeštaj, hranu, medicinsku pomoć i psihosocijalnu podršku. Takođe, pruža pravnu pomoć žrtvama, uključujući savetovanje o njihovim pravima, podršku tokom krivičnih postupaka i pomoć u dobijanju adekvatne zakonske zaštite. Pruža psihološku podršku, obrazovne programe, profesionalnu obuku i mogućnosti zapošljavanja. Osim toga, Centar radi na osnaživanju žrtava trgovine ljudima, pomažući im da povrate samopouzdanje, razviju veštine za samostalnost i ponovno se uključe u društvene aktivnosti. Takođe, sarađuju sa drugim institucijama, nevladinim organizacijama i međunarodnim partnerima kako bi se ostvarivala efikasnija borba protiv trgovine ljudima.

NEVLADINE ORGANIZACIJE U ZAŠTITI MIGRANATA

Uloga i funkcija NVO u zaštiti migranata u Republici Srbiji su vrlo važne. NVO igraju ključnu ulogu u pružanju podrške i zaštiti migrantima koji prolaze kroz Srbiju, kako bi im se omogućilo dostojanstveno i sigurno putovanje:

Pružanje humanitarne pomoći: NVO obezbeđuju hranu, vodu, odeću, obuću i higijenske proizvode migrantima koji prolaze kroz Republiku Srbiju. Oni osiguravaju da migranti imaju pristup osnovnim životnim potrebama i pomažu im u prevazilaženju teškoća tokom putovanja.

Psihosocijalna podrška: NVO pružaju psihosocijalnu podršku migrantima koji su prošli kroz traumatična iskustva tokom migracijskog puta.

Pravna pomoć i zaštita ljudskih prava: NVO pružaju pravnu pomoć migrantima u vezi sa njihovim migracijskim statusom, procesom azila i zaštitom ljudskih prava. Oni pružaju pravne savete, pomažu u pripremi dokumentacije i zastupaju migrante pred nadležnim organima.

Obrazovanje i informisanje: NVO pružaju obrazovne programe i informacije migrantima o njihovim pravima, mogućnostima i izazovima koje mogu susresti tokom migracijskog puta. Oni pomažu migrantima da bolje razumeju svoje pravne opcije, pristupe obrazovnim resursima i informišu se o uslovima i mogućnostima za integraciju.

Monitoring i zagovaranje: NVO identifikuju probleme i nedostatke u sistemima podrške i izveštavaju relevantne institucije o tim pitanjima. Takođe se zalažu za unapređenje politika i praksi koje se odnose na migrante, zagovaraju za njihova prava i podstiču promene u zakonodavstvu i politikama koje utiču na migrante.

AKTIVNE MEĐUNARODNE I NACIONALNE NEVLADINE ORGANIZACIJE U OBLASTI ZAŠTITE MIGRANATA, TRAŽIOCA AZILA I IZBEGLICA

Naziv organizacije	Opis stručnosti, sa fokusom na 2-3 ključne oblasti
Danski savet za izbeglice u Srbiji [Danish refugee council DRC]	Humanitarna, nevladina, neprofitna organizacija osnovana 1956. godine. DRC misija u Srbiji je aktivna od 1993. godine i sprovodi brojne aktivnosti vezane za integraciju i poboljšanje uslova života izbeglica, interno raseljenih lica i socijalno ugroženih građana. Tokom takozvane evropske migracione krize 2015. godine, DRC je pokrenuo dodatne operacije hitne pomoći kako bi pružio zaštitu i pomoć onima kojima je potrebna i pružio podršku Vladi Srbije u suočavanju sa izazovima upravljanja migracijama i odgovaranju na humanitarne potrebe. Od marta 2022. DRC je uključen u pružanje podrške ugroženim osobama koje dolaze iz Ukrajine. Uz podršku Delegacije Evropske unije u Republici Srbiji, UNHCR-a i drugih donatora, DRC Srbija trenutno sprovodi projekte koji se odnose na podršku izbeglicama/migrantima i tražiocima azila na teritoriji Srbije, unapređujući povratak i reintegraciju interno raseljenih lica na Kosovu, stambene projekte za podršku izbeglicama, interno raseljenim licima i povratnicima u poboljšanju sredstava za život i zatvaranju kolektivnih centara. https://pro.drc.ngo/where-we-work/europe/serbia/
Globalna humanitarna organizacija Hrišćanske adventističke crkve ADRA [A global humanitarian organization of the Seventh-day Adventist Church ADRA]	Pruža pomoć i razvojnu podršku u više od 120 zemalja bez obzira na etničku, političku ili versku pripadnost. Kroz partnerstvo sa lokalnim zajednicama, organizacijama i vladama ADRA je u mogućnosti da unapredi kvalitet života kroz sledeće oblasti uticaja: delovanje u nesrećama, društvena pravda, obrazovanje, ekonomsko osnaživanje i prevencija rodno zasnovanog nasilja. Društveni centar u Beogradu osnovan je 2017. godine i jedini je takve vrste u regionu. Programi koje vode služe različitim potrebama kako ljudi u nevolji koji dolaze iz lokalne zajednice, tako i onih iz izbegličke zajednice. U okviru Migracionog programa, ADRA pruža zaštitu i pomoć izbeglicama, tražiocima azila i migrantima i aktivno podiže svest o ugroženosti ove grupe ljudi. https://adra.org.rs/
Udruženje građana Inicijativa za razvoj i saradnju IRIS [The Association of Citizens Initiative for Development and Cooperation IDC]	Jedina regionalna mreža u jugoistočnoj Evropi koja okuplja pružaoce socijalnih usluga iz civilnog sektora. IRIS trenutno povezuje preko 200 organizacija članica koje pružaju različite vrste socijalnih usluga različitim ugroženim grupama: osobama sa invaliditetom, deci i omladini u riziku, ženama žrtvama nasilja u porodici, izbeglicama, tražiocima azila itd. Mreža IRIS okuplja nacionalne mreže organizacija civilnog društva iz Bosne i Hercegovine, Makedonije, Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Albanije i Kosova. IRIS ima za cilj da ojača ulogu neprofitnih pružalaca socijalnih usluga širom jugoistočne Evrope i da obezbedi da ove organizacije budu prepoznate kao ravnopravni partneri od strane javnog sektora. IRIS je osnovan 2012. godine i od samog početka ističu da su imali veliku podršku partnera u Evropskoj uniji i CSF programu. https://idcserbia.org/mreze-i-clanstva/iris-mreza/

Naziv organizacije	Opis stručnosti, sa fokusom na 2-3 ključne oblasti
Dečiji fond Ujedinjenih nacija UNICEF [United Nations International Children's Emergency Fund UNICEF]	Globalni lider koji promoviše i štiti prava dece u 190 zemalja, uključujući i Srbiju. Odgovor UNICEF-a se fokusira na opšte blagostanje sve dece izbeglica i migranata: 1) identifikovanje najugroženijih i u najvećem riziku; 2) upućivanje na socijalne radnike i dalju specijalizovanu negu; 3) jačanje kompetencija svih pružalaca usluga za kvalitetnu i blagovremenu negu; i 4) pružanje značajnih usluga UASC-u. UNICEF podržava školske uprave, lokalne institucije i partnere da uključe decu izbeglice i migrante u sistem obrazovanja u Srbiji i promovišu redovno pohađanje škole, te promoviše aktivnosti neformalnog obrazovanja. UNICEF pruža zagovaranje, tehničku pomoć i smernice za zaštitu raznim zainteresovanim stranama (nevladinim organizacijama pre svega, kao i institucijama). https://www.unicef.org/serbia/
Program Ujedinjenih nacija za razvoj [United Nations Development Programme UNDP]	Podržava zemlje u njihovim naporima da se uspešno bave različitim razvojnim izazovima, uokvirenim oko tri široke oblasti koje zahtevaju različite oblike podrške: iskorenjivanje siromaštva u svim njegovim oblicima i dimenzijama; ubrzanje strukturnih transformacija za održivi razvoj; i izgradnja otpornosti na krize i šokove. UNDP takođe pomaže Srbiji da bude spremna da se suoči sa šokovima i krizama kada do njih dođe, – bez obzira na uzroke, bilo da su prirodne ili geološke opasnosti, klimatski događaji ili izazvani ljudskim faktorom. Projekat EU „Otvorene zajednice – uspešne zajednice” stigao je do približno dva miliona stanovnika opština na migracionoj ruti koje sada uživaju bolje javne usluge i poboljšanu lokalnu otpornost. https://www.undp.org/sr/serbia
Visoki komesarijat UN za izbeglice [The United Nations High Commissioner for Refugees UNHCR]	Globalna organizacija posvećena spasavanju života, zaštiti prava i izgradnji bolje budućnosti za izbeglice, prisilno raseljene zajednice i osobe bez državljanstva. Tokom raseljenja, UNHCR pruža kritičnu hitnu pomoć u vidu čiste vode, sanitarnih uslova i zdravstvene zaštite, kao i skloništa, ćebadi, kućnih potrepština i ponekad hrane. UNHCR takođe organizuje transportne pakete i pakete pomoći za ljude koji se vraćaju kući, kao i projekte za ostvarivanje prihoda za one koji se presele. Dugoročno, organizacija pomaže izbeglicama da pronađu odgovarajuća trajna rešenja kroz dobrovoljni povratak kući, integraciju u zemlju azila ili preseljenje u treće zemlje. UNHCR u Srbiji osnovao je kancelariju 1976. godine i bavi se potrebama interno raseljenih lica, mentalnim zdravljem izbeglica, Srbijom kao zemljom azila itd. https://www.unhcr.org/rs/

Naziv organizacije	Opis stručnosti, sa fokusom na 2-3 ključne oblasti
Međunarodna organizacija za migracije [International Organization for Migration IOM]	Vodeća međuvladina organizacija u oblasti migracija i blisko sarađuje sa vladinim, međuvladinim i nevladinim partnerima. IOM radi na tome da pomogne u osiguravanju humanog upravljanja migracijama, da promoviše međunarodnu saradnju po pitanjima migracija, da pomogne u potrazi za praktičnim rešenjima za probleme migracija i da pruži humanitarnu pomoć migrantima kojima je potrebna, uključujući izbeglice i interno raseljena lica. IOM radi u četiri široke oblasti upravljanja migracijama: migracije i razvoj, olakšavanje migracije, regulisanje migracija i humanitarne migracije. Aktivnosti IOM-a u Srbiji su se proširile na programe humanitarne pomoći nakon vanrednog stanja, psihosocijalnu podršku, podršku u tranziciji i oporavku, borbu protiv trgovine ljudima, pomoć pri dobrovoljnom povratku, programe kompenzacije, trajna rešenja za izbeglice i interno raseljena lica, izgradnju kapaciteta u oblasti migracija upravljanja, migracije radne snage i migracije i razvoj. U bliskom partnerstvu i koordinaciji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Republike Srbije i Komesarijatom za izbeglice, IOM Srbija je podržao napore Vlade u rešavanju migracionih izazova. https://serbia.iom.int/
Caritas Srbije [Caritas Serbia]	Humanitarna organizacija Katoličke crkve, osnovana sa ciljem pružanja podrške velikom broju ljudi prognanih iz svojih domova i izbeglicama koje su pristigle usled građanskog rata u regionu Balkana. Caritas Srbije je hiljadama ljudi pružio pomoć u hrani, gorivu, smeštaju. Četiri godine kasnije, Caritas Srbije je pružio pomoć nakon što je NATO bombardovanje uništilo stotine domova ostavljajući hiljade ljudi bez hrane i skloništa. Od 2015. godine Caritas Srbije se suočio sa još jednim hitnim projektom, vezan za izbegličku krizu na balkanskoj ruti. Od tada je Caritas Srbije bio aktivan u pružanju pomoći izbeglicama i migrantima, koja se sastojala u hrani i higijenskim potrepštinama, odeći, obuci, doprinoseći održavanju i renoviranju izbegličkih centara i pružanju psiho-socijalne podrške. Socijalni programi Caritasa Srbije orijentisani su na izbegla i interno raseljena lica sa Kosova, iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, kao i lokalno stanovništvo u socijalnoj potrebi. https://caritas.rs/
Isusovačka služba za izbeglice [Jesuit Refugee Service JRS]	U Srbiji osnovana je 1994. godine sa ciljem zbrinjavanja izbeglica i drugih prisilno raseljenih lica koja su napustila svoje domove tokom ratova na Balkanu. Kancelarija je zatvorena 2001. godine, ali je ponovo otvorena 2016. godine, kako bi podržala i pomogla izbeglicama i migrantima koji dolaze iz zemalja Bliskog istoka, kao i tražiocima azila koji beže iz zemalja pogođenih ratom i traže sigurnost i zaštitu. JRS Srbija je 2017. godine osnovala kuću "Pedro Arrupe", kao sklonište za ugrožene grupe izbeglica. Kuća može da primi do 20 korisnika. Fokus je na deci mlađoj od 14 godina, posebno maloletnicima bez pratnje i deci koja su odvojena od svojih porodica. http://jrs.rs/

Naziv organizacije	Opis stručnosti, sa fokusom na 2-3 ključne oblasti
Lekari bez granica [Médecins Sans Frontières MSF]	Međunarodna humanitarna organizacija koja pruža pomoć kada katastrofalni događaji kao što su oružani sukobi, epidemije, neuhranjenost ili prirodne katastrofe preplave lokalne zdravstvene sisteme. MSF takođe pomaže ljudima koji se suočavaju sa diskriminacijom ili isključivanjem iz svojih lokalnih zdravstvenih sistema ili kada je stanovništvo na drugi način isključeno iz zdravstvene zaštite. MSF je sporadično radio u Srbiji od 1991. godine, kada je zemlja bila deo bivše Jugoslavije. MSF je obezbedio medicinsku i mentalnu zdravstvenu negu za ljude direktno pogođene sukobom na Balkanu, kao i njegovim posledicama. Danas MSF pruža medicinsku negu ljudima koji putuju kroz Srbiju u pokušaju da stignu do Evrope i boljeg života. Timovi MSF-a distribuiraju predmete za pomoć kao što su pribor za pranje, hrana, šatori, ćebad i kabanice, dok medicinsko osoblje leči ljude koji pate od prehlade, infekcija respiratornog trakta i hipotermije. https://www.msf.org/serbia
[Latter Day Saints Charities LDS]	Podržava različite nacionalne organizacije u Srbiji da razviju i sprovedu različite projekte koji se odnose na izbeglice i migrante. Podržali su vladine institucije kao što je Komesarijat za izbeglice i migrante Srbije kroz donacije neprehrambenih artikala i medicinske opreme za centre za azil i prihvata. https://www.latterdaysaintcharities.org
Međunarodna mreža pomoći IAN [International Aid Network I.A.N]	Podržava žrtve povreda ljudskih prava i druge marginalizovane i ranjive grupe u razvoju sopstvenog potencijala za pristojan život u miru. Od početka, IAN je radio na nekoliko migracionih projekata pružajući psiho-socijalnu podršku kroz psihološke radionice i kreativne radionice za žene izbeglice i kroz muzičke radionice sa decom izbeglicama, kroz sprovođenje istraživanja o mentalnom zdravlju i kvalitetu života izbeglica i tražilaca azila i slično. Neki od projekata su: Podrška održivom povratku i reintegraciji u Srbiji i Albaniji, Bolji život za izbeglice i migrante, Rano prepoznavanje i odgovarajuća pomoć žrtvama torture među izbeglicama sa Bliskog istoka i Severne Afrike, Mentalno zdravlje i kvalitet života izbeglica i tražilaca azila itd. https://ian.org.rs/
Beogradski centar za ljudska prava BCLJP [Belgrade Center for Human Rights BCHR]	Nestranačko, nepolitičko i neprofitno udruženje građana koje se bavi unapređenjem teorije i prakse ljudskih prava. Okuplja ljude različitih profesija i porekla – pravnike, advokate, sociologe, ekonomiste, pisce, nastavnike, studente i preduzetnike. Svojim znanjem, iskustvom i entuzijazmom doprinose misiji Centra. BCLJP je osnovan 1995. godine i od tada je prepoznat kao jedna od najznačajnijih i najuticajnijih nevladinih organizacija u Srbiji. Jedna od najvažnijih oblasti rada BCLJP je pružanje pravne pomoći tražiocima azila. http://www.bgcentar.org.rs/

Naziv organizacije	Opis stručnosti, sa fokusom na 2-3 ključne oblasti
Grupa 484 [Group 484]	Nevladina organizacija osnovana 1995. godine sa ciljem da podrži samoorganizovanje 484 izbegličke porodice izbegle iz Krajine i njihov pronalazak utočišta u Srbiji. Grupa 484 je prvenstveno pružala humanitarnu, psihosocijalnu, pravnu i informativnu pomoć izbeglicama iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, zatim raseljenim licima sa Kosova i Metohije (od 1999. godine) i povratnicima iz Zapadne Evrope (od 2001. godine). Grupa 484 je postepeno proširila direktno pružanje usluga na obrazovni i istraživački rad. Oni utiču na donosioce odluka da postignu trajna rešenja o migracijama. Sve aktivnosti sprovode kroz tri programa zasnovana na strateškim pravcima: podrška prisilnim migrantima, rad sa mladima i regionalna saradnja u oblasti migracija. https://grupa484.org.rs
Grupa za decu i mlade INDIGO [Group for children and youth INDIGO]	Nevladina organizacija osnovana 2013. godine sa misijom da stvara adekvatne uslove za život, razvoj, učešće i stvaralaštvo dece i mladih kroz unapređenje obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, podržavajući kreiranje kulturnih sadržaja i promovisanje aktivizma, interkulturalnost, nenasilje i antifašizam. Kao partner UNHCR-a, INDIGO deluje na jugu Srbije u izbegličkim kampovima, pružajući deci i porodicama psihološku pomoć i različite radionice. http://www.indigo.org.rs/
Humanitarni centar za integraciju i toleranciju HCIT [The Humanitarian Center for Integration and Tolerance HCIT]	U oblasti podrške izbeglicama i migrantima HCIT pruža podršku kao implementacioni partner UNHCR-a, kroz projekat "Pomoć izbeglicama i tražiocima azila u Srbiji". Projekat se sastoji od dva podjednako važna dela i grupe korisnika. Prvi program, pre svega besplatna pravna pomoć, odnosi se na izbeglice iz republika bivše Jugoslavije, kao i na interno raseljena lica sa Kosova i Metohije. Ovaj deo projekta se sastoji od aktivnosti kao što su: pružanje pravnih informacija i saveta, pisanje pritužbi, tužbi i drugih pravnih podnesaka, pomoć u rešavanju statusnih prava, pribavljanje dokumenata iz zemalja porekla, savetovanje i pomoć u ostvarivanju prava na stambeno zbrinjavanje. U oblasti pomoći tražiocima azila u Republici Srbiji, projekat sprovodi tim advokata, službenika za zaštitu i tim prevodilaca za arapski i persijski jezik i sastoji se od aktivnosti kao što su: pružanje informacija i saveta svima lica kojima je potrebna međunarodna zaštita o mogućnosti podnošenja zahteva za azil u Srbiji, postupku azila, njihovim pravima i obavezama, kao i o svim ostalim segmentima koji se odnose na njihov pravni status i boravak u Srbiji. HCIT svoje aktivnosti sprovodi na području AP Vojvodine sa posebnim osvrtnom na pogranična područja uz mađarsku, hrvatsku, rumunsku i granicu sa Bosnom. https://hcit.rs/

Naziv organizacije	Opis stručnosti, sa fokusom na 2-3 ključne oblasti
Mreža psihosocijalnih inovacija PIN [Psychosocial Innovation Network PIN]	Nevladina organizacija osnovana sa ciljem unapređenja psihološke prakse. Njihovi glavni ciljevi su kreiranje, razvoj, unapređenje i primena raznovrsnih psiholoških intervencija. Ciljevi se realizuju kroz tri polja delovanja: pružanje direktne psihosocijalne/psihološke podrške, istraživanje i zagovaranje. Poseban fokus je stavljen na sprovođenje kvantitativnih i kvalitativnih psihosocijalnih istraživanja koja omogućavaju kreiranje preporuka zasnovanih na dokazima za unapređenje prakse i razvoj psihosocijalnih i edukativnih intervencija koje zadovoljavaju potrebe pojedinaca, grupa i čitavog društva. Na ovaj način ostvaruju njihove specifične ciljeve koji se odnose na pružanje psihosocijalne podrške, osnaživanje i unapređenje kvaliteta života pojedinaca, posebno iz osetljivih i marginalizovanih grupa. Intervencije PIN-a uključuju podizanje svesti javnosti i zalaganje za različite socijalne i psihološke izazove sa kojima se njihovi korisnici suočavaju. https://psychosocialinnovation.net/
Centar za kriznu politiku i reagovanje CKPR [Crisis Response and Policy Center CRPC]	Organizacija civilnog društva formirana kao dobrovoljno, nestranačko i neprofitno udruženje građana, zasnovano na težnji za postizanjem ciljeva u civilnom društvu, promovisanju i zaštiti ljudskih prava i vođenju edukativnih aktivnosti o ljudskim pravima. CKPR je posebno posvećena zaštiti ugroženih pojedinaca i grupa, njihovoj identifikaciji, proceni potreba i zastupanju njihovih prava. CKPR je formirao jezgro projekta Info centra za azil koji je bio deo zajedničke inicijative nekoliko organizacija koje su pružale zaštitu hiljadama izbeglica koje su dolazile u Beograd 2015. godine. Tokom 2016. godine, CKPR postao je samostalni akter koji nastavlja da pruža usluge svojim korisnicima. http://www.crpc.rs/
Info park [Info park]	Centar za podršku izbeglicama u centru Beograda, specijalizovan za usluge zaštite, informisanja, komunikacije i obrazovanja. Info park je osnovna inicijativa dugogodišnjih građanskih aktivista koji pomažu izbeglicama od proleća 2015. godine. Ovo čvorište je i baza mobilnog tima Info parka koji stiže do ljudi kojima je potrebna pomoć gde god da se nalaze u Beogradu. Info park pruža prvi odgovor, hitnu pomoć, upućivanje na specijalizovane službe, informisanje, komunikaciju, psihosocijalnu podršku, logistiku (smeštaj, prevoz), orijentaciju i povezanost za sve. Info park je povezan sa brojnim organizacijama i grupama posvećenim vrednostima poštenog, etičkog i humanog postupanja prema izbeglicama u nevolji i u tranzitu. Info park pomaže u organizovanju putovanja do kampova, plaćanju ulaznica za ugrožene porodice ili obezbeđivanju besplatnog smeštaja (u hostelima) registrovanim izbeglicama koje čekaju na prevoz do prihvatnih centara ili kampova za azil.

PRAVA I OBAVEZE IREGULARNIH MIGRANATA, TRAŽILACA AZILA I IZBEGLICA U REPUBLICI SRBIJI PREGLED NACIONALNOG REGULATORNOG OKVIRA

Zaštita migranata je važna tema u Republici Srbiji, koja se odnosi na pružanje sigurnosti, ljudskih prava i humanitarne pomoći migrantima koji prolaze kroz zemlju. Republika Srbija se nalazi na Zapadno-balkanskoj ruti, jednoj od glavnih ruta kojom migranti putuju ka Zapadnoj Evropi. Kao takva, Republika Srbija je suočena sa značajnim izazovima u vezi sa upravljanjem migracijama i obezbeđivanjem adekvatne zaštite migranata. Vlada Republike Srbije je prepoznala važnost pružanja zaštite migrantima i usvojila je niz politika i mera kako bi se obezbedila njihova sigurnost. Republika Srbija sarađuje sa relevantnim međunarodnim organizacijama kako bi poboljšala uslove za migrante i pružila im neophodnu podršku.

Republika Srbija aktivno sarađuje sa međunarodnim partnerima, uključujući UNHCR, IOM, Evropsku uniju i druge organizacije, kako bi poboljšala kapacitete za zaštitu migranata. Ova saradnja se odnosi na pružanje finansijske podrške, tehničke pomoći, obuke osoblja i razmenu informacija radi unapređenja zaštite migranata.

Republika Srbija je potpisnica niza međunarodnih i regionalnih konvencija i ugovora kojima se regulišu prava i obaveze iregularnih migranata i tražilaca azila, uporedo sa pravima i obavezama samih država prema njima.

Republika Srbija aktivno sarađuje sa drugim zemljama u regionu kako bi se bolje upravljalo migracijama i obezbedila zaštita migranata. Ova regionalna saradnja uključuje razmenu informacija, zajedničke operacije i koordinaciju aktivnosti u cilju poboljšanja uslova i zaštite migranata.

U skladu sa Ustavom Republike Srbije, ratifikovane konvencije i ugovori predstavljaju deo nacionalnog pravnog poretka. Dodatno, prava i obaveze iregularnih migranata i tražilaca azila predmet su različitih nacionalnih javnih politika i strategija, kao i što su regulisane Ustavom i zakonima. Politička i pravna dokumenta Republike Srbije umnogome su modifikovana u skladu sa dokumentima Evropske unije, naročito počev od 2012. godine, kada su započeti pregovori o pristupanju Srbije Evropskoj uniji. Skorašnje promene u zakonodavstvu i politikama koje propisuju i regulišu prava i obaveze iregularnih migranata i tražilaca azila, pre svega u pogledu prava na azil i povezanih prava, bile su motivisane u najvećoj meri usklađivanjem sa zahtevima koji proističu iz procesa pristupanja EU.

Ustavom Republike Srbije iz 2006. godine, strancima se garantuju sva prava koja su propisana Ustavom i zakonom, i to u skladu sa međunarodnim ugovorima (čl. 17) i reguliše se da se njihov ulazak i boravak u Srbiji utvrđuju zakonom (čl. 39). Ustavom se garantuje i pravo na utočište strancu koji ima osnovan strah da će biti predmet progona, i to po osnovu rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti nekoj grupi ili zbog svojih političkih uverenja, dok se postupak ostvarivanja prava na utočište uređuje zakonom (čl. 57).

Upravljanje kako dobrovoljnim, tako i prinudnim migracijama u Republici Srbiji, u skladu sa Zakonom o upravljanju migracijama iz 2012. godine, sprovodi se uz poštovanje potvrđenih međunarodnih ugovora i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava u oblasti migracija (čl. 8). Ovim

zakonom regulisana su zasebno prava lica kojima je priznato pravo na utočište ili dodeljena supsidijarna zaštita, i to pravo na privremeni smeštaj, najduže za period od godinu dana od dana konačnosti rešenja o priznavanju prava na utočište ili dodeli supsidijarne zaštite.

Pravo na utočište je pravo na boravak i zaštitu koje se daje izbeglici na teritoriji Republike Srbije za koga nadležni organ utvrdi da opravdano strahuje od progona u državi porekla ili državi uobičajenog boravišta.

Supsidijarna zaštita je zaštita koju Republika Srbija odobrava strancu koji bi u slučaju povratka u državu porekla ili državu uobičajenog boravišta bio izložen trpljenju ozbiljne nepravde i koji ne može ili koji se zbog takve opasnosti ne želi staviti pod zaštitu te države.

U slučaju nemogućnosti ostvarivanja ovog prava iz razloga koji su povezani sa starošću, invalidnošću i bolešću, KIRS u saradnji sa CSR-om obezbeđuje smeštaj u ustanovi socijalne zaštite, kod drugog pružaoca usluge smeštaja ili u drugoj porodici. Isto se odnosi na maloletnike bez roditeljskog staranja, dok troškove smeštaja i povezane troškove snosi KIRS (čl. 15).

Zakonom o upravljanju migracija regulisano je i pravo na integraciju lica kojima je priznato pravo na utočište. Predviđeno je da ono obuhvati uključivanje u društveni, kulturni i privredni život lica kojima je priznato pravo na utočište (čl. 16).

Integracija migranata se odnosi na proces uključivanja migranata u društveno, ekonomsko, političko i kulturno tkivo njihove nove zajednice. Ovo je dvostrani proces koji zahteva napore kako od samih migranata, tako i od domaćih stanovnika i institucija. Ključna je ideja da se stvori inkluzivno okruženje koje podržava jednakost, prava i prilike za sve, bez obzira na poreklo. Integracija migranata u lokalne zajednice promoviše se kroz pružanje obrazovanja, stručne obuke i mogućnosti zapošljavanja.

Ulazak i boravak stranaca u Srbiji regulisan je Zakonom o strancima iz 2018. godine, koji između ostalog, omogućuje privremeni boravak strancima koji ne ispunjavaju uslove za zakonit ulazak, ali ispunjavaju uslove koji se odnose na tzv. humanitarni boravak, tj. nalaze se na teritoriji Republike Srbije iz humanitarnih razloga i uspunjavaju uslove koji se odnose na spajanje porodice (čl. 40). Tako se privremeni boravak iz humanitarnih razloga u trajanju od šest meseci do godinu dana, sa mogućnošću produžetka, može odobriti u slučaju da su (i dalje) prisutne okolnosti na osnovu kojih je privremeni boravak odobren (čl. 61). Dodatno, članu uže porodice stranca kojem je odobren azil u Srbiji može se odobriti privremeni boravak po osnovu spajanja porodice (čl. 55).

Republika Srbija pruža privremenu zaštitu migrantima koji ne ispunjavaju uslove za dobijanje azila, ali su ugroženi povratkom u svoje zemlje. Ova privremena zaštita omogućava migrantima da ostanu u zemlji pod određenim uslovima i pruža im pristup osnovnim uslugama. Istovremeno, sprovode se naponi kako bi se promovisala integracija migranata koji žele da ostanu u Srbiji dugoročno, uključujući pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i tržištu rada.

Izuzev navedenog, Zakon o strancima se ne primenjuje na stranca koji je podneo zahtev za dobijanje azila ili kojem je odobren azil ili privremena zaštita u Srbiji (čl. 2), na kog se primenjuje Zakon o azilu i privremenoj zaštiti (ZAPZ) iz 2018. godine.

Republika Srbija pruža mogućnost podnošenja zahteva za azil migrantima koji traže zaštitu. Postupak azila se sprovodi u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima. Migrantima se pruža pristup pravnim savetnicima i drugim resursima kako bi se obezbedila poštena procedura i zaštita njihovih prava.

ZAPZ predviđa da tražilac azila u Republici Srbiji ima pravo na boravak i slobodu kretanja na teritoriji Srbije, materijalne uslove prihvata, socijalnu pomoć, zdravstvenu zaštitu, osnovno i srednje obrazovanje, informisanje i pravnu pomoć, slobodu veroispovesti, pristup tržištu rada i isprave (čl. 48). Pravo na boravak i slobodu kretanja tražilac azila ostvaruje po prijemu u smeštajni objekat (čl. 49), dok pravo na materijalne uslove prihvata obuhvata pravo na smeštaj, hranu, odeću i novčana sredstva za lične potrebe (čl. 50).

Jedna od ključnih mera koje je Republika Srbija preduzela jeste uspostavljanje centara za azil i prihvatnih centara širom zemlje. Ovi centri pružaju osnovne usluge poput smeštaja, hrane, medicinske pomoći i psihosocijalne podrške migrantima. Pored toga, obezbeđuje se i besplatna pravna pomoć migrantima, kako bi im se omogućilo da ostvare svoja prava i dobiju neophodne informacije o postupku azila i migracijama.

Pravo na smeštaj moguće je ostvariti u centru za azil ili nekom drugom predviđenom objektu, poput hotela, odmarališta i sl, ali i izvan smeštajnih kapaciteta KIRS-a, ukoliko tražilac azila poseduje potrebna novčana sredstva, i uz odobrenje KIRS-a. Prilikom smeštaja, KIRS vodi računa o polu i uzrastu tražilaca azila, eventualno potrebnim posebnim garancijama i jedinstvu porodice.

Centar za azil je institucija koja je odgovorna za prijem, smeštaj i obradu zahteva za azil migranata koji traže međunarodnu zaštitu. Njegova funkcija je pružanje smeštaja, ishrane, medicinske zaštite i podrške tražiocima azila tokom postupka. Centar za azil takođe organizuje intervjuisanje migranata i donošenje odluka o zahtevima za azil.

Iznos visine novčanih sredstava na koje tražilac azila ima pravo ne može biti viši od iznosa visine sredstava na koje pravo ostvaruje odrasli korisnik prava u socijalnoj zaštiti, a koji je smešten u ustanovu socijalne zaštite. Istovremeno, tražilac azila može ostvariti pravo na novčana sredstva koja se dodeljuju za najviše četiri člana svoje porodice, uključujući njega samog (čl. 50).

Pravo na socijalnu pomoć može da ostvari tražilac azila koji nije smešten u smeštajnim objektima KIRS-a, ustanovama socijalne zaštite, kod drugog pružaoca usluge smeštaja ili u drugoj porodici (čl. 53). Pravo na zdravstvenu zaštitu ostvaruju svi tražioci azila prilikom prijema u smeštajne objekte, pri čemu se prioriteta zdravstvena zaštita garantuje teško obolelom tražiocu, tražiocu koji je žrtva mučenja, silovanja i drugih teških oblika psihološkog, fizičkog ili seksualnog nasilja, kao i tražiocu sa mentalnim smetnjama (čl. 54).

Zdravstveni sistem treba biti pristupačan i osetljiv na potrebe migranata, pružajući im adekvatnu negu i podršku. Osim toga, važno je promovisati mentalno zdravlje migranata, koji često prolaze kroz traumatična iskustva tokom migracije, a psihološka podrška i savetovanje mogu im pomoći da se nose sa stresom i anksioznošću.

Pravo na besplatno osnovno i srednje obrazovanje takođe se predviđa, i to tako da se pristup obrazovanju obezbeđuje maloletnom tražiocu azila najkasnije 3 meseca od dana podnošenja zahteva za azil (čl. 55).

Jedan od ključnih aspekata integracije migranata je obrazovanje. Pružanje pristupa kvalitetnom obrazovanju za migrante je od vitalnog značaja za njihovu inkluziju. Obrazovanje omogućava migranatima da nauče jezik i steknu druga znanja i veštine koje su im potrebne da bi se uklopili u novu zajednicu i ostvarili svoj puni potencijal. Vlada Republike Srbije ističe važnost obrazovanja migranata, posebno dece, kako bi im se omogućilo da steknu potrebne veštine i znanje za budućnost. Takođe se pruža jezička podrška, uključujući učenje jezika zemlje domaćina, kako bi se olakšala integracija migranata u društvo i tržište rada.

Pravo na informisanje i pravnu pomoć garantuje se u čitavom postupku azila, kako strancu koji je izrazio nameru, tako i tražiocu azila. Ono obuhvata informisanje o pravima i obavezama koje su im na raspolaganju, uključujući i udruženja građana ili druge organizacije koje mogu da im pruže pomoć i informacije. Pri tome, pravna pomoć udruženja građana kojima je cilj obezbeđivanje pravne pomoći tražiocima azila, kao i UNHCR-a, je besplatna (čl. 56). Na kraju, pravo tražioca azila je pravo na pristup tržištu rada (čl. 57).

Vladine i nevladine organizacije pružaju pravne usluge tražiocima azila, uključujući informacije o postupku azila, njihovim pravima i obavezama, kao i pristup advokatskoj pomoći. Takođe, pružaju informacije o uslugama i programima koje mogu koristiti tokom procesa azila.

Pored načelnog regulisanja prava i obaveza tražioca azila i lica kojem je odobreno pravo na azil, ZAPZ predviđa uključivanje nacionalnih aktera na ministarskom nivou u zavisnosti od prava o kom je reč, te primenu nacionalnih zakona koji regulišu problematiku socijalne pomoći, zdravstvene zaštite i zapošljavanja, kao i primenu posebnih propisa, kada je u pitanju problematika obrazovanja.

Obaveze tražioca azila, u skladu sa odredbama ZAPZ, jesu: da se pridržava eventualno postojećih mera ograničenja kretanja, da o promeni adrese stanovanja, pismeno obavesti Kancelariju za azil, da se pridržava kućnog reda u smeštajnom objektu, da sarađuje sa Kancelarijom za azil i drugim nadležnim organima u svim fazama postupka azila, da preda ovlašćenom službeniku dokumenta koja mogu biti od značaja za njegovu identifikaciju, da sarađuje sa ovlašćenim službenicima prilikom registracije, da sarađuje sa ovlašćenim službenicima prilikom zdravstvenog pregleda, da ostane na teritoriji Srbije do okončanja postupka azila, te da napusti smeštajni objekat po pravosnažnosti odluke o zahtevu za azil (čl. 58).

Kancelarija za azil u Srbiji ima ključnu ulogu u procesu azila i zaštiti prava tražilaca azila. Njena glavna odgovornost je da sprovodi zakonodavstvo o azilu i pruži podršku tražiocima azila tokom njihovog boravka u Srbiji.

ZAPZ propisuje i meru ograničenja slobode kretanja tražilaca azila i navodi načine njenog sprovođenja. U pitanju su zabrana napuštanja smeštajnog objekta, redovno javljanje, određivanje boravka u prihvatilištu za strance pod pojačanim nadzorom ili u ustanove socijalne zaštite za maloletna lica sa pojačanim nadzorom, te privremeno oduzimanje putne isprave (čl. 78).

Za razliku od tražilaca azila, licu kojem je odobreno pravo na azil garantuju se šira prava. Tako

ZAPZ predviđa da lice kojem je odobreno pravo na azil u Republici Srbiji (tj. pravo na utočište ili supsidijarnu zaštitu) ima pravo na boravak, smeštaj, slobodu kretanja, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, pristup tržištu rada, pravnu pomoć, socijalnu pomoć, svojinu, slobodu veroispovesti, spajanje porodice, isprave i pomoć pri integraciji. Pored ovih prava, lice kojem je odobreno pravo na azil ima obavezu da poštuje pravni poredak Republike Srbije, kao i da pohađa časove srpskog jezika.

Jezička integracija je jedan od ključnih aspekata integracije migranata. Migranti moraju naučiti jezik zemlje domaćina kako bi mogli komunicirati sa lokalnim stanovništvom, uključiti se u obrazovni sistem, pronaći posao i koristiti javne usluge. Učenje jezika može biti izazovan proces, ali je ključno za efikasnu komunikaciju i bolje razumevanje lokalne kulture.

Pravo na boravak garantuje se licu kojem je odobreno pravo na utočište, tj. na supsidijarnu zaštitu, kao i članovima njegove porodice (čl. 60). Najduže tokom prvih godinu dana od pravosnažnosti odluke o pravu na azil, licu kojem je odobren azil, a koje ne poseduje novčana sredstva, omogućuje se pravo na smeštaj u skladu sa mogućnostima države, bilo u formi smeštaja ili novčane naknade za smeštaj (čl. 61). Pravo na slobodno kretanje, takođe, predstavlja pravo lica kojem je odobreno pravo na azil, kako unutar, tako i izvan državih granica (čl. 62). Propisana socijalna prava pre svega obuhvataju pravo na zdravstvenu zaštitu, i to iz državnog budžeta (čl. 63). Pored prava na osnovno i srednje obrazovanje, lice kojem je odobreno pravo na azil ima pravo i na predškolsko i na visoko obrazovanje, u čemu je izjednačen sa državljanima Republike Srbije (čl. 64). Kada je u pitanju pravo na pristup tržištu rada, na lice kojem je odobreno pravo na azil primenjuju se zakoni koji uređuju ovu problematiku u slučaju stranaca (čl. 65).

Migranti često dolaze sa različitim obrazovanjem i stručnim znanjem, stoga je važno pružiti im priliku da razviju svoje veštine ili da im se prizna strana kvalifikacija u zemlji domaćina. To može obuhvatati obrazovne programe, kurseve obuke, priznavanje stranih kvalifikacija i pristup tržištu rada. Migranti treba da imaju pristup informacijama o radnim pravima, mogućnostima zapošljavanja i obuke koje će im pomoći da se prilagode lokalnom tržištu rada. Domaće kompanije i poslodavci takođe treba da budu svesni prednosti zapošljavanja migranata i da stvore inkluzivno radno okruženje u kojem se poštuje raznolikost i ceni doprinos svakog pojedinca.

Pravo na pravnu pomoć definisano je tako da je lice kojem je odobreno pravo na azil izjednačeno u pogledu prava na slobodan pristup sudovima, pravnu pomoć, oslobađanje od plaćanja sudskih i drugih troškova pred državnim organima sa državljanima Republike Srbije (čl. 66). Propisano pravo na socijalnu pomoć u skladu sa ZAPZ-om zahteva dalju regulaciju sa ministarskog nivoa (čl. 67), dok je u pogledu prava na svojinu lice kojem je odobreno pravo na azil izjednačeno sa nastanjenim strancima u Srbiji (čl. 68). Utvrđeno je i da sloboda veroispovesti obuhvata pravo na život i vaspitanje dece lica kojem je odobreno pravo na azil u skladu sa njegovim verskim uverenjima (čl. 69), kao i što je detaljno uređeno pravo na spajanje porodice (čl. 70). Na kraju, pravom na pomoć pri integraciji predviđeno je obezbeđivanje od strane Republike Srbije, u skladu sa mogućnostima, uslova za uključivanje lica kojima je odobreno pravo na azil u društveni, kulturni i privredni život (čl. 71).

Socijalna integracija migranata se odnosi na njihovo uključivanje u lokalnu zajednicu i društveni život. To uključuje upoznavanje lokalne kulture, tradicije, normi i vrednosti, kao i razvijanje razumevanja i poštovanja među različitim zajednicama. Aktivno učešće migranata u društvenim aktivnostima, sportskim klubovima, kulturnim manifestacijama i volontiranju može biti ključno za izgradnju međusobnog poverenja i jačanje veza između migranata i lokalnog stanovništva. Promovisanje kulturne raznolikosti i međukulturnog dijaloga pomaže u prevazilaženju predrasuda i jačanju veza između migranata i domaćih stanovnika.

Izdvojen odeljak Zakona o azilu i privremenoj zaštiti reguliše posebna prava maloletnog lica bez pratnje. Nadležnosti u vezi sa određivanjem staratelja maloletnom licu bez pratnje kojem je odobreno pravo na azil ima organ starateljstva. Predviđa se njegov smeštaj sa odraslim srodnicima ili licima sa kojima ga veže naročita bliskost. Istovremeno, maloletno lice bez pratnje može biti smešteno i u hraniteljsku porodicu ili ustanovu socijalne zaštite. U tom slučaju, vodi se računa o zajedničkom smeštaju braće i sestara, uz uvažavanje najboljeg interesa deteta, njegovih godina i stepena zrelosti. Na kraju, ZAPZ predviđa obavezu nadležnih organa da tragaju za članovima porodice maloletnog lica bez pratnje, ponovo uz uvažavanje najboljeg interesa deteta, a ako život ili integritet deteta ili njegove bliske rodbine mogu biti ugroženi, naročito ukoliko su u državi porekla, da osiguraju prikupljanje, obradu i razmenu informacija u skladu sa načelom poverljivosti (čl. 72).

Posebna pažnja se posvećuje zaštiti maloletnih migranata bez pratnje koji su posebno ranjiva grupa. Republika Srbija ima posebne mehanizme za identifikaciju, smeštaj i podršku maloletnim migrantima. Cilj je osigurati da ova deca dobiju adekvatnu negu, obrazovanje i zaštitu, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima.

Kao što je već navedeno, pojedinačna prava i obaveze iregularnih migranata i tražilaca azila regulisana su posebnim zakonskim i podzakonskim aktima u Republici Srbiji.

Pravo na boravak i na slobodu kretanja u najvećoj meri povezano je sa pravom na isprave, koje je predmet regulacije različitih pravnih dokumenata, u zavisnosti od toga, koja isprava je u pitanju. Tako Pravilnik o sadržini i izgledu obrasca zahteva za azil i sadržini i izgledu obrasca isprave koja se izdaje tražiocu azila i licu kojem je odobren azil ili privremena zaštita iz 2018. godine, reguliše sadržinu i izgled obrasca zahteva za azil, kao i lične karte tražioca azila i lica kojem je odobreno pravo na azil (čl. 1). Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima iz 2009. godine, zajedno sa Pravilnikom o vozačkim dozvolama iz 2010. godine, propisuje da tražioci azila imaju pravo na vozačku dozvolu koju izdaje MUP, bilo tako što će položiti vozački ispit ili zameniti važeću inostranu vozačku dozvolu.

Pravo na smeštaj regulisano je Uredbom o merilima za utvrđivanje prioriteta za smeštaj lica kojima je priznato pravo na utočište ili dodeljena supsidijarna zaštita i uslovima korišćenja stambenog prostora za privremeni smeštaj iz 2015. godine. Ovom uredbom regulisani su kriterijumi, na osnovu kojih se utvrđuju prioriteti prilikom priznavanja prava na smeštaj licima kojima je odobreno pravo na azil, zajedno sa uslovima korišćenja privremenog smeštaja (čl. 1). Pored već navedenih kriterijuma u ZAPZ, koji se tiče propisanog vremenskog roka u vezi sa pravnosnažnošću odluke o azilu i neposredovanja sopstvenih prihoda za obezbeđivanje smeštaja, Uredbom se predviđaju i određeni izuzeci u tom pogledu, te se KIRS obavezuje na snošenje troškova korišćenja i održavanja stambenog prostora i troškova smeštaja, ishrane i neophodne odeće i obuće u određenim okolnostima (čl. 7). Takođe detaljnije je regulisano šta se podrazumeva pod stambenim prostorom za privremeni smeštaj, u smislu objekata KIRS-a, drugih objekata u vlasništvu države, kao i iznajmljenih stambenih prostora od strane KIRS-a (čl. 5 i 6). Prioritet prilikom smeštaja imaju porodice sa većim brojem maloletne dece,

porodice samohranih roditelja sa maloletnim detetom, porodice sa trudnom osobom, porodice sa većim brojem članova porodice, porodice sa članom koji je bio izložen mučenju, silovanju ili drugim teškim oblicima psihološkog, fizičkog ili seksualnog nasilja i porodice sa otežanim mogućnostima za privređivanje (stare osobe, osobe sa invaliditetom i sl) (čl. 8). U slučaju nepostojanja raspoloživih objekata, lice kojem je odobreno pravo na azil može ostvariti pravo na novčanu pomoć za privremeni smeštaj, čiji je iznos uslovljen strukturom i brojem članova porodice, kao i njihovim prihodima (čl. 9). U slučaju da poseduje prihode, u zavisnosti od njihove visine, lice kojem je odobreno pravo na azil ostvaruje pravo na novčanu naknadu u iznosu od 20% do 100% minimalne zarade (čl. 10). Pravo na privremeni smeštaj može se koristiti najduže godinu dana od dana konačnosti rešenja o priznavanju prava na utočište ili dodeli supsidijarne zaštite, a njegova veličina za jednočlane ili dvočlane porodice treba da iznosi do 30 kvadratnih mera, a za svakog narednog člana porodice po dodatnih 10 kvadratnih metara (čl. 11). Uredbom su propisane i okolnosti i postupanja koji dovode do ukidanja prava na smeštaj (čl. 14).

Zakonski osnov za ostvarivanje prava na socijalnu pomoć, kao i niza drugih prava iz domena socijalne zaštite, konstituisan je Zakonom o socijalnoj zaštiti iz 2011. godine, u kom se navodi da su pored državljana Republike Srbije korisnici sistema socijalne zaštite i strani državljani i lica bez državljanstva (čl. 6). Pravo na socijalnu pomoć regulisano je Pravilnikom o socijalnoj pomoći za lica koja traže, odnosno kojima je odobren azil iz 2008. godine u formi mesečne novčane naknade na koje pravo može da ostvari tražilac azila i lice kojem je odobreno pravo na azil (čl. 2), pod uslovom da nije smešteno u centar za azil i da nema nikakve prihode ili da ostvaruje prihode koji su ispod cenzusa koji je propisan Pravilnikom (čl. 3). Cenzus se indeksira u propisanim intervalima sa indeksom troškova života (čl. 4), a propisani su i prihodi koji se uzimaju u obzir kao prihodi od uticaja na ostvarivanje prava na socijalnu pomoć (čl. 5). Iznos socijalne pomoći utvrđuje se u visini razlike između propisanog cenzusa i iznosa prosečnih prihoda potencijalnog korisnika, a indeksira se na isti način i u istom intervalu u kom i cenzus (čl. 7). O zahtevu za ostvarivanje prava na novčanu naknadu odlučuje CSR koji je nadležan za opštinu na čijoj teritoriji boravi tražilac azila i lice kojem je odobreno pravo na azil (čl. 8).

Porodičnopravna zaštita – starateljstvo i usluge smeštaja, što je takođe u domenu socijalne zaštite, regulisana je uopšteno Porodičnim zakonom iz 2005. godine i već pomenutim Zakonom o socijalnoj zaštiti, koji garantuju najbolji interes svakog deteta koje se nalazi na teritoriji Republike Srbije. Tako je Porodičnim zakonom propisano pravo stranog državljanina koji se nalazi na teritoriji Srbije, na privremenog staratelja (čl. 132, stav 2, tačka 4). Detaljnija regulacija obezbeđena je Instrukcijom o postupanju centara za socijalni rad i ustanova socijalne zaštite za smeštaj korisnika u obezbeđivanju zaštite i smeštaja maloletnih migranata bez pratnje iz 2015. godine i Instrukcijom o postupanju centara za socijalni rad – organa starateljstva u realizaciji smeštaja maloletnih migranata / izbeglica bez pratnje iz 2018. godine.

Instrukcijom o postupanju centara za socijalni rad i ustanova socijalne zaštite za smeštaj korisnika u obezbeđivanju zaštite i smeštaja maloletnih migranata bez pratnje predviđena je obaveza organa starateljstva da svakom maloletniku bez pratnje koji se nalazi na teritoriji njegove nadležnosti postavi privremenog staratelja, u svrhu privremenog smeštaja deteta u ustanovu socijalne zaštite koja poseduje kapacitete za privremeni smeštaj maloletnih migranata bez pratnje. Nakon toga, CSR nadležan za teritoriju na kojoj se nalazi ustanova u kojoj je dete smešteno, u obavezi je da postavi novog privremenog staratelja, u čijem mandatu je privremena zaštita ličnosti, prava i interesa deteta. Ukoliko je potrebno izvršiti premeštaj deteta iz ustanove socijalne zaštite u centar za azil, za organizaciju premeštaja odgovorna je ustanova u kojoj je dete smešteno, a dete se premešta u pratnji staratelja i prevodioca. Konačno, CSR nadležan na teritoriji centra za azil, u obavezi je da postavi detetu novog

privremenog staratelja, u svrhu privremene zaštite njegove ličnosti, prava i interesa (deo III). Ustanova socijalne zaštite u kojoj se obezbeđuje smeštaj maloletnika bez pratnje dužna je da obezbedi detetu bezbednost, brigu o zdravlju i egzistencijalne uslove, tj. stanovanje, odgovarajuću ishranu, održavanje lične higijene, odeću, obuću itd) (deo IV).

Instrukcijom o postupanju centara za socijalni rad – organa starateljstva u realizaciji smeštaja maloletnih migranata / izbeglica bez pratnje utvrđeno je da lice dobija status maloletnika na osnovu sopstvene izjave i na osnovu opservacije terenskog socijalnog radnika (deo I). Dodatno, na osnovu izjave maloletnika da je dete bez roditelja ili staratelja, potvrde opservacije ili intervjuja, terenski socijalni radnik obaveštava teritorijalno nadležni organ starateljstva, koji po hitnom postupku određuje privremenog staratelja za dete. Sprovodi se i prvi intervju sa maloletnikom, kako bi se izvršila preliminarna procena njegovih urgentnih potreba (deo II), a nakon toga i zdravstveni pregled, te smeštaj u centar za hitan prijem i zbrinjavanje. Primenom stručnih postupaka, donosi se odluka o smeštaju deteta u hraniteljskoj porodici, ustanovi socijalne zaštite, ustanovi zdravstvene zaštite ili centru za azil (deo III). Instrukcijom je propisano poštovanje principa pune participacije deteta u donošenju odluka koje su od značaja za njega (deo IV), kao i neometan pristup staratelja i drugih osoba od značaja za dete (deo V).

Dodatno, Instrukcija o načinu rada ustanova socijalne zaštite i organizacija socijalne zaštite za pružanje usluga socijalne zaštite deci u zaštiti dece od zloupotrebe dečjeg rada iz 2021. godine primenjuje se i na zloupotrebu rada dece migranata.

Na kraju, u oblasti socijalne zaštite koncipiran je i implementiran niz tzv. standardnih operativnih procedura koje se najdirektnije odnose na iregularne migrante, naročito one koji su dodatno vulnerabilni. Neke od najznačajnijih su one standardne operativne procedure koje se odnose na postupanja sa žrtvama trgovine ljudima, na zaštitu dece izbeglica i migranata i na prevenciju i zaštitu izbeglica i migranata od rodno zasnovanog nasilja.

Tražiocu azila, lica koja su izrazila nameru da podnesu zahtev za azil i lice kojem je odobreno pravo na azil ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu u skladu sa odredbama Zakona o zdravstvenoj zaštiti iz 2019. godine, na način na koji se ona pruža građanima Republike Srbije i to iz budžeta Republike Srbije (čl. 236). Pravilnik o zdravstvenim pregledima tražioca azila prilikom prijema u Centar za azil ili drugi objekat za smeštaj tražilaca azila iz 2018. godine propisuje sadržaj zdravstvenih pregleda prilikom smeštaja u objekte za smeštaj i obavezu zaposlenih u smeštajnim objektima da prate zdravstveno stanje tražilaca azila (čl. 1-7).

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja iz 2017. godine garantuje stranim državljanima, licima bez državljanstva i tražiocima državljanstva, pravo na obrazovanje i vaspitanje pod istim uslovima kao i državljanima Republike Srbije (čl. 23), dok Zakon o zabrani diskriminacije iz 2009. godine propisuje pristup svim nivoima obrazovanja pod jednakim uslovima za sve (čl. 19). Stručno uputstvo za uključivanje učenika izbeglica/tražilaca azila u sistem obrazovanja i vaspitanja iz 2017. godine propisuje obavezu škole da sačini Plan podrške škole uključivanju učenika tražioca azila i Plan podrške učeniku, koji obuhvata program adaptacije na školu i prevladavanja stresa, program intenzivnog učenja sprskog jezika, individualizaciju nastave i uključivanje u vannastavne aktivnosti uz vršnjačku podršku.

Pristup tržištu rada za tražioca azila i lice kojem je odobreno pravo na azil na osnovu Zakona o zapošljavanju stranaca iz 2014. godine uslovljen je posedovanjem lične radne dozvole (čl. 11). Licu koje traži azil lična radna dozvola može se izdati devet meseci nakon podnošenja zahteva za azil, i to za period od šest meseci uz mogućnost produženja, dok traje status lica koje traži azil (čl. 12). Radna

dozvola postoji u tri forme, kao dozvola za zapošljavanje, za posebne slučajeve zapošljavanja i za samozapošljavanje (čl. 14). Predviđena je i mogućnost da Vlada uvede kvote, kojima bi se ograničio broj stranaca koji mogu dobiti dozvole za rad. Razlozi za to povezani su sa poremećajima na tržištu rada, te se posmatraju u okviru migracione politike i karakteristika tržišta rada (čl. 24).

Pravo na spajanje porodice regulisano je Zakonom o strancima, koji spajanje porodice definiše kao ulazak i boravak članova uže porodice državljanina Republike Srbije ili stranca koji zakonito boravi na teritoriji Republike Srbije u cilju očuvanja jedinstva porodice (čl. 3). Ovim zakonom propisuje se pravo na privremeni boravak u slučaju spajanja porodice.

Pored pravnog okvira, kao što je već navedeno, problematika iregularnih migranata i tražilaca azila predmet je različitih politika i strategija u nacionalnim okvirima.

Strategija o upravljanju migracijama iz 2009. godine, između ostalog, tretira izazove prisilnih migracija. U kontekstu tadašnje situacije u Srbiji, u strategiji se apsotrofira Mapa puta čiji je sadržaj predstavljalo postepeno liberalizovanje viznog režima, u zamenu za dobro definisan napredak u oblasti iregularnih migracija. Istovremeno, u strategiji se ukazuje na najveći značaj primene regulative o azilu, ulasku i boravku stranih državljana itd. Kao glavne vrednosti u upravljanju migracijama, navedene su poštovanje prava svih migranata, olakšavanje integracije ugroženih kategorija migranata u društvo, nediskriminacija, olakšavanje spajanja porodice itd. Jedan od strateških ciljeva ove strategije je zaštita prava migranata i stvaranje uslova za njihovu integraciju i socijalnu inkluziju. Među preporukama i merama koje treba preduzeti su i edukovanje službenika u svim institucijama koje rade sa migrantima o pravima i obavezama migranata, te obezbeđivanje funkcionisanja mehanizama za zaštitu prava migranata.

Strategija integrisanog upravljanja granicom u Republici Srbiji za period 2022-2027. godine iz 2022. godine kao jednu od osnovnih vrednosti promoviše poštovanje ljudskih prava svih migranata, bez obzira na to da li su granicu Republike Srbije prešli na zakonit ili nezakonit način ili već nezakonito borave. S tim u vezi, ukazuje se na potrebu unapređenja sistema obuke u pogledu poštovanja ljudskih prava. Kao posebni ciljevi navode se unapređenje poštovanja osnovnih ljudskih prava, naročito ranjivih kategorija migranata i dece, te obezbeđenje poštovanja osnovnih ljudskih prava (str. 12).

Neke sektorske strategije, poput onih iz oblasti socijalne zaštite, podsticanja rađanja, sprečavanja trafikinga i unapređenja položaja mladih, od značaja su za iregularne migrante i tražioce azila.

U Nacionalnoj strategiji za mlade za period od 2015. do 2025. godine iz 2015. godine ukazuje se na nedovoljnost aktivnosti usmerenih u pravcu rešavanja problema mladih azilanata i zagovara se razvijanje politika koje bi na osnovu dokaza bile usmerene u tom pravcu.

Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava 2017-2022 iz 2017. godine ukazuje na to da su pripadnici populacije iregularnih migranata i tražioca azila posebno ranjivi od trgovine ljudima i eksploatacije, te da ih stoga treba prepoznati i zaštititi, a naročito mlade devojkice i decu koja putuju bez pratnje. Neki od ciljeva ove strategije su: unapređena prevencija i smanjen uticaj uzroka trgovine ljudima u skladu sa dinamikom novih izazova, rizika i pretnji; unapređen proaktivan sistem otkrivanja slučajeva trgovine ljudima, efikasno procesuiranje fizičkih i pravnih lica i pravna zaštita žrtava trgovine ljudima, te unapređen sistem identifikacije, zaštite, pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima kroz dugoročne i održive programe socijalnog uključivanja. U strategiji se posebno označavaju deca kao kategorija koju je potrebno zaštititi od trgovine ljudima i iskorišćavanja.

Strategija podsticanja rađanja iz 2018. godine targetira tražioce azila na dva načina. Kao prvo,

propisuje obezbeđivanje saveta i kontraceptivnih sredstava ženama i parovima uopšteno, s naglaskom na posebno osetljivim licima, u koja su ubrojani i tražioci azila. Kao drugo, propisuje obezbeđivanje redovnih preventivnih ginekoloških pregleda, sa istim naglaskom, kao i prethodno navedena mera.

U nacrtu Strategije socijalne zaštite propisuje se težnja ka zaštiti radnih prava i promovisanju bezbednog i sigurnog radnog okruženja za sve radnike, uključujući radnike migrante, a posebno žene migrantkinje, i one koji rade opasne poslove, kao i ka olakšavanju uređene, bezbedne, regularne i odgovorne migracije i mobilnosti ljudi, između ostalog i kroz primenu planiranih i dobro vođenih migracionih politika.

Prilikom analize identifikovane su teme koje su se posebno izdvojile u oblasti mapiranja usluga i saradnje javnog i civilnog sektora, te teme će biti predstavljene u nastavku, oslikane citatima sagovornika iz intervjua i fokus grupa.

Izazovi i prepreke u radu sa migrantima, tražiocima azila i izbeglicama u nevladinim organizacijama

Ispitanici su naveli nekoliko problema. Jedan od najčešće istaknutih problema je **nedostatak zdravstvene zaštite**, uključujući nedovoljan broj lekara i uspareno pružanje zdravstvenih usluga. Kako bi zakazali preglede za korisnike, terenski radnici su morali sami da kontaktiraju domove zdravlja i bolnice, što je stvaralo konfuziju i logističke izazove. Pored toga, nedostaje i adekvatan broj terenskih radnika koji su ranije bili prisutni i pružali podršku korisnicima. Ispitanici ističu da je zbog lokacije Centra za azil u Šidu blizu granice bilo neophodno obezbediti dodatnu zdravstvenu zaštitu. Korisnici su često išli na “gejm”¹ i vraćali se sa različitim povredama, kao što su prelomi ili prehlade. Budući da je populacija koja boravi u centru za azil osetljiva, uključujući žene, decu, maloletnike i porodice, nedostajalo je mesto gde bi mogli da dobiju terapiju.

„Prvo su bili odsutni lekari, iz sad nekih, raznoraznih razloga, i onda su morali terenci koji su neko vreme radili da oni zovu domove zdravlja i zovu bolnice kako bi uopšte mogli da zakažu bilo kakve preglede za korisnike, što je bilo sve nekako jako konfuzno i logistički teško bilo šta da se organizuje po tom pitanju, ali su nekako uspevali u tome i pratili su sami oni korisnike do tih bolnica i do domova zdravlja.“

Ispitanici su navodili da je **nedostatak kulturnih medijatora**, odnosno prevodilaca. Njihova prisutnost na svakodnevnom nivou je neophodna kako bi se korisnicima pružile osnovne informacije, poput uputstava o korišćenju terapije i poseti lekaru. Nedostatak prevodilaca otežava pružanje podrške korisnicima, a kada su radili, takođe je bilo problema sa prevođenjem.

“Na primer, ja kada dođem tamo na teren, odnosno u kamp, treba ljudima da se objasni, na primer, kako da koristi tu terapiju, koliko puta dnevno, kada da svrati kod lekara. Znači bukvalno osnovne informacije, generalno vezano za korisnike koji treba da imaju nekakvu uskraćenost samim time zbog nedostatka tih prevodilaca, ali mi govorimo sad i... nedostatak tih lekara... i kada su oni radili postojao je problem sa prevođenjem”.

Ispitanici su istakli da je **kulturna medijacija** izuzetno važna u odgovoru na potrebe na terenu, posebno u smislu obezbeđivanja odgovarajuće baze kulturnih medijatora s odgovarajućim jezicima. Takođe se pominje hitna potreba za uslugama prevoda, ali je istaknuto da je broj ljudi koji se time bavi mali.

„Jedan od izazova je upravo ta kulturna medijacija – kako odgovoriti na potrebe na terenu, u smislu imati odgovarajuću bazu kulturnih medijatora, sa odgovarajućim jezicima... Evo imali smo situaciju prošle godine sa Ukrajinom, da smo morali vrlo brzo da reagujemo – da nađemo kulturnog medijatora za ukrajinski/ruski“.

¹ Žargonski termin koji se odnosi na pokušaj ilegalnog prelaska graničnog prelaza.

Ispitanici navode da je **sistem spor** u odgovoru na identifikovane potrebe na terenu, kao što su nedostatak lekova ili lekara. Sistem zahteva vreme da reaguje, pronađe odgovarajuće resurse i slično.

„Sistem i potrebe na samom terenu - uvek postoji taj neki raskorak, prosto to je nemoguće ubrzati.“

„Nema više terenskih radnica koji su prisutni u svim centrima, pošto nema dovoljno ni resursa i dalje se ne zna da li će se oni uopšte vratiti i angažovati na terenu, a zaista njihova uloga bila je i te kako značajna i važna“.

Dalje se navodi da je velika potražnja za ovim uslugama, ali je teško zadovoljiti sve zahteve fizičkim prisustvom medijatora na mestu gde je prevod potreban. Stoga se koristi alternativa pružanja usluga prevoda i kulturne medijacije preko telefona, što se pokazalo efikasnim. Ispitanici ističu da je sistem prilagođen pružanju usluga na daljinu zbog velike potražnje i ograničenih resursa za fizičko prisustvo.

„... I, sam sistem se nekako i navikao na pružanje prevoda i kulturne medijacije preko telefona, jer je velika potražnja, a mi ne možemo nekako sve to da postignemo – da se fizički bude prisutno negde gde je prevod potreban“.

Ispitanici su ukazali na izazov osetljivosti lokalnog stanovništva, posebno na porast desničarskog diskursa i ekstremističkih incidenata. Kao primer se navodi provala u Obrenovcu i prisustvo grafita sa ekstremističkim porukama.

„Mi imamo porast desničarskog diskursa, što narativa, što u javnosti, što u, da kažem nekom svakodnevnom životu. Naročito se to intenziviralo 2020. godine, setite se samo onog provaljivanja u Obrenovac kolima, onaj dečko što je uleteo u Obrenovački centar. Naravno, niz patrola, presretanje ljudi, i tako dalje, pogledajte ove grafite i ostalo, tako da, to je nešto što smatram da je dugoročno, definitivno, izazov i na čemu treba raditi, a mislim da je izuzetno ozbiljan“.

Organizacija i saradnja nevladinih organizacija sa drugim ustanovama

Ispitanici su naveli da je saradnja dobra i da se odvija u skladu sa kapacitetima koji su na raspolaganju tim organizacijama. Objašnjava se da je sistem u Republici Srbiji organizovan na način da povezuje institucije i pružaoce usluga iz civilnog društva, kao što su prevodioci određenih jezika. Ispitanici su istakli da se saradnja između institucija i organizacija civilnog društva ne manifestuje samo kroz direktnu aktivnost na terenu, već i kroz radne grupe koje okupljaju ključne aktere. Ove radne grupe redovno se sastaju i zajedno rade na rešavanju problema, koji se mogu javiti. To je posebno važno jer se postavlja pitanje koliko sistem može odgovoriti na sve potrebe bez takve saradnje.

„Saradnja nije laka, ali je dobra“.

Ispitanici su naveli primer sa naočarima za decu koje su im neophodne za čitanje i svakodnevni rad u školi. U situaciji kada je potrebno pronaći odgovarajuću organizaciju sa sredstvima za nabavku naočara, nedostatak saradnje otežava pronalaženje rešenja na vreme.

„Daću vam primer, pitanje naočara za neku decu trenutno koje imamo, koja su im neophodna za čitanje, za svakodnevni rad u ovome, u školi. Znači, kako naći određenog, određenu organizaciju, koja u datom trenutku ima određene fondove kojima može to da priušti je od vrlo ozbiljnih problema.“

Ispitanici su istakli da je težak proces integracije i pružanja usluga zbog stalne migracije populacije sa kojom rade. Kao jedan od problema, ispitanici su naveli i da migranti započnu proces integracije i pokazuje se da daje dobre rezultate, ali onda iznenada nestanu. Ovo predstavlja izazov za sve pružaoc usluga i sam sistem, jer su korisnici stalno u pokretu.

„Sve te usluge i proces integracije su zapravo težak proces, jer mi uvek radimo sa populacijom koja se konstantno kreće i u pokretu je. Imamo primer gde ljudi kreću sa procesom integracije i zaista pokazuje dobre rezultate, ali onda samo nestane. E to je nešto što otežava svim pružaocima usluga i samom sistemu, nekako, rad i posao, jer su non-stop u pokretu“.

Ispitanici su naveli još jedan primer koji pokazuje kako nedostatak saradnje otežava rad. U slučaju sistematskog pregleda dece koja treba da idu u školu, organizacija prevoza za tu decu je potrebna dan pre pregleda, ali se deca samo iznenada povuku iz procesa.

„Najjednostavniji primer: zakaže se sistematski pregled gde deca treba da idu da bi krenula u školu i dan pre toga treba sad da se organizuje prevoz za tu decu – oni nestanu“.

Dalje, istakli su da je saradnja između institucija i organizacija civilnog društva od vitalnog značaja za funkcionisanje sistema i pružanje odgovarajućih usluga populaciji koja se stalno kreće i koja ima specifične potrebe. Nedostatak saradnje može predstavljati ozbiljan izazov u rešavanju problema i pružanju usluga na vreme.

Izazovi i prepreke u radu sa migrantima, tražiocima azila i izbeglicama u međunarodnim organizacijama

Ispitanici su ukazali na problematičan javni diskurs koji često sve ljude u pokretu svodi na “migrante” i naglašava njihov ekonomski karakter. Ovo dovodi do netačnog usmeravanja izbeglica i tražilaca azila ka diplomatsko-konzularnim predstavništvima ili ometanju njihovog prava na pristup pravima zagaranovanim Ustavom, zakonima i podzakonskim aktima. Ovo je posledica mešovitih migracija i nedovoljno uspostavljenog načina usmeravanja ljudi koji su u potrebi za međunarodnom zaštitom.

„Tu je, naravno, još jedan problem, ne toliko pravni, ali sa implikacijama na pravo i zapravo više je političko-pravne prirode jeste i taj javni diskurs odnosno podvođenje svih ljudi u pokretu pod migrante sa stavljanjem akcenta da je reč o ekonomskim migrantima, što vrlo često otežava, ovaj, otežava i pristup pravima indirektno, tražilaca azila i izbeglica, zato što ih vrlo često ljudi pogrešno upućuju na, na primer, obraćanje diplomatsko-konzularnim predstavništvima ili prosto neupućivanjem na prava koja imaju po Ustavu, zakonu i podzakonskim aktima i tako dalje. Ali to je, po mom mišljenju, prosto posledica mešovite, mešovitih migracija i tog nekog, možda nedovoljno ustaljenog načina na koji bi se upućivali ljudi koji su u potrebi za međunarodnom zaštitom.“

Ispitanici su istakli nedostatak ljudi koji rade sa izbegličkom populacijom i nedovoljan broj inspektora. To stvara probleme u pružanju odgovarajuće podrške i usluga izbeglicama i tražiocima azila. Sagovornik navodi da centralizovani sistem azila u Srbiji, gde su organi za azil smešteni samo u Beogradu, može otežati praćenje situacije na terenu i pružanje efikasne pomoći.

„Na primer, centralizovan sistem azila, u smislu da je sedište Kancelarije za azil, tog prvostepenog organa je u Beogradu, ali isto tako i sedište drugostepenog organa Komisije za azil je isto u Beogradu, tako da, na primer, to su neke stvari koje, kao da malo izmiču praćenju tog trenda, odnosno, stanja na terenu, s obzirom da migracije po samoj svojoj definiciji i govore o ljudima u pokretu da, ovaj, to nekad zna da napravi problem.“

Ispitanici su posebno istakli jezičke i kulturološke razlike, niski nivo obrazovanja i slično. Ovo može uticati na kvalitet usluga i otežati pružanje blagovremenih i adekvatnih usluga, posebno u manjim mestima gde nije lako obezbediti prevodioce ili druge stručnjake.

„Ako se izbeglica pojavi u bilo kom delu Srbije, posebno u nekim manjim mestima, teško je očekivati da se prevodilac može odmah ili vrlo brzo da se pojavi ili uopšte da se pojavi tako da, da kažem, nekako se to mora malo fenomenološki da posmatra da bismo možda mogli da komentarišemo konkretno neku ili da izaberemo možda oblast o kojoj bismo pričali pa da onda skiciramo kako izgleda.“

Ispitanici su objasnili da deca bez pratnje često putuju uz pomoć krijumčara ili su izložena trgovcima ljudima, te da se suočavaju sa brojnim rizicima. Ona često putuju u grupama svojih vršnjaka ili sa starijim muškarcima, pri čemu se povezuju sa različitim ljudima tokom svog putovanja. Kako nisu pod zaštitom roditelja, deca su izuzetno ranjiva na različite oblike nasilja i eksploatacije. Takođe, ističe se problem utvrđivanja starosti starije dece bez identifikacionih dokumenata, što otežava određivanje njihovog statusa i pružanje adekvatne brige.²

“To je jedna zdravorazumska stvar, da, neću te smestiti u ustanovu sa maloletnicima, neko ko ima trideset godina, a tvrdi da ima šesnaest“.

Ispitanici navode izazove koji se javljaju u vezi s decom koja putuju sama, a to su: kako identifikovati takvu decu, kako uspostaviti komunikaciju sa njima i kako osigurati da razumeju dostupne usluge zaštite. Cilj je osigurati da deca ne budu zatvorena u institucijama socijalne zaštite, već da imaju mogućnost slobodnog kretanja. Međutim, istovremeno, postoje brojni rizici povezani sa putovanjem sa nepoznatim ljudima.

„Kako dolazimo do dece koja putuju sama, odnosno bez pratnje roditelja, kako sa njima komuniciramo, kako osiguravamo da oni razumeju koji su to aranžmani zaštite koji su ovde dostupni – da njih neće ovde niko držati zatvorenim u, recimo, institucijama socijalne zaštite, da oni mogu da odu odatle, da... a opet, šta su sve rizici tog i takvog putovanja, sa ljudima koji slabo poznaju ili ne poznaju... znači to su sve neki zadaci, sa kojima smo se mi kao ceo sektor borili u ovim prethodnim godinama i uspevali u nekoj meri, a u velikoj meri nismo uspevali.“

Takođe, ispitanici su navodili da su devojčice bez pratnje posebno ranjive i suočavaju se s dodatnim rizicima. Trgovina ljudima predstavlja još jedan izazov za sistem. Iako je postojao veliki broj migranata, vrlo mali broj žrtava trgovine ljudima je identifikovan. Ispitanici su ukazali na napore uložene u poboljšanje indikatora za identifikaciju trgovine ljudima u kontekstu migracija, kao i obuke koje su sprovedene.

„Imali smo vrlo malu stopu identifikacije žrtava trgovine ljudima među migrantskom populacijom do sada u ovim prethodnim godinama, iako smo imali jako veliki broj tih ljudi koji su prolazili“.

² Kako objašnjavaju Žegarac i saradnice (2021, 127-128), punoletne osobe u situaciji migracija ponekad se predstavljaju kao maloletnici, kako bi mogli da ostvare određena prava koja im kao odraslima ne bi bila dostupna.

Organizacija i saradnja međunarodnih organizacija sa drugim ustanovama

Saradnja međunarodnih organizacija sa drugim organizacijama i institucijama, prema rečima ispitanika, obuhvata teritoriju cele Republike Srbije i fokusira se na pružanje psihosocijalne podrške, psihološke i psihijatrijske pomoći, organizovanje edukativnih radionica, pomoć u učenju, saradnju sa školama, kao i organizovanje rekreativnih, zabavnih i kulturnih sadržaja za decu. Saradnja se odvija putem koordinacije i redovnih sastanaka, uključujući i radne grupe za zaštitu dece gde se organizacije predstavljaju i izveštavaju o svojim aktivnostima. Kao i prethodni ispitanici, i predstavnici međunarodnih organizacija istakli su važnost njihovog učešća u Radnoj grupi za zaštitu dece:

„Uglavnom je dobra saradnja. Mi se međusobno koordiniramo, čujemo se i ono što nam je isto od velikog značaja imamo periodične sastanke, te radne podgrupe za zaštitu dece i tu se onda pojavljuju sve organizacije, onda imamo tu pregled šta ko radi.“

Jedan od primera saradnje je sa NVO, istakli su ispitanici, gde se radi na jačanju kapaciteta zaposlenih u sistemu socijalne zaštite kroz organizovanje različitih radionica i seminara. Ispitanici su istakli da njihove organizacije organizuje radionice, konferencije i slične aktivnosti za ljude iz sistema socijalne zaštite, ali i za predstavnike drugih relevantnih sistema kao što su granična policija, KIRS i dr. Pored NVO kao implementacionih partnera, ispitanici su naveli da sarađuju sa različitim državnim organima širom Srbije, uključujući ministarstva i centre za socijalni rad. Cilj je ojačati kapacitete državnih organa i pružiti podršku tamo gde postoje slabosti, posebno u vezi s migracijama koje su promenljive i zahtevaju prilagodljive mere podrške, objasnili su ispitanici.

„Smisljena komunikacija je preduslov za bilo kakav pristup bilo kakvoj usluzi i bilo kakvom aranžmanu zaštite, a posebno za ove naše teme iz socijalne zaštite koje su tako osetljive, mislim gde, mislim teško je iskomunicirati i ko ste i odakle dolazite ako ne govorite taj jezik, a kamoli, ako ne govorite zajednički jezik, a kamoli neko teško iskustvo, koje je i ovako i onako teško podeliti.“

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Usporenost sistema u pružanju odgovora na nepredvidive i brzomenjajuće potrebe populacije migranata, tražilaca azila i izbeglica, nedostatak informisanosti (kako pružalaca, tako i korisnika usluga) o dostupnim uslugama u sistemu zaštite migranata, tražilaca azila i izbeglica, nedostatak materijalnih i ljudskih resursa i problemi u komunikaciji predstavljaju ozbiljne izazove u sistemu podrške migrantima, tražiocima azila i izbeglicama. Ovo istraživanje ukazuje na potrebu za unapređenjem komunikacije, efikasnijim prenosom informacija i boljim upravljanjem resursima kako bi se osigurala adekvatna podrška migrantima, tražiocima azila i izbeglicama u sistemu. Međutim, postoje primeri gde su organizacije pružale značajnu podršku i ostvarile dobre rezultate.

Analizom uvida profesionalaca koji imaju nadležnost da se na lokalnom i nacionalnom nivou bave zaštitom migranata, tražilaca azila i izbeglica i/ili da izvode programe namenjene njihovoj integraciji u ovdašnji sistem, kao i kontekstualizacijom tih uvida u odnosu na tendencije na nacionalnom nivou, moguće je formulisati sledeće preporuke za integraciju migranata, tražilaca azila i izbeglica u lokalne zajednice:

- **Analiza potreba migranata, tražilaca azila i izbeglica:** Treba da se sprovede detaljna analiza potreba migranata, tražilaca azila i izbeglica kako bi se bolje razumeli njihovi zahtevi i pružile adekvatne usluge. Ovo može uključivati istraživanja, ankete ili razgovore sa datom populacijom kako bi se identifikovale ključne potrebe i izazovi.
- **Poboljšati komunikaciju i koordinaciju:** Neophodno je uspostaviti efikasniji mehanizam razmene informacija između organizacija koje se bave pružanjem usluga migrantima, tražiocima azila i izbeglicama. Redovni sastanci, radne grupe ili platforme za deljenje informacija mogu pomoći u sprečavanju preklapanja aktivnosti i poboljšanju koordinacije među organizacijama.
- **Obuka osoblja:** Osoblje koje radi sa migrantima, tražiocima azila i izbeglicama trebalo bi da prođe specijalizovanu obuku o migracijama, ljudskim pravima i zaštiti migranata, tražioca azila i izbeglica. Ova obuka bi trebalo da obuhvati informacije o dostupnim uslugama u sistemu zaštite i podrške, a posebno o kanalima krijumčarenja ljudima i načinima zaštite od eksploatacije i prevara.
- **Povećanje finansijskih resursa:** Trebalo bi obezbediti adekvatna finansijska sredstva za pružanje usluga migrantima, tražiocima azila i izbeglicama. Ovo može uključivati traženje podrške od nacionalnih, regionalnih i/ili međunarodnih donatora kako bi se osiguralo kontinuirano finansiranje.
- **Jačanje sistema podrške:** Neophodno je pružiti profesionalcima adekvatnu podršku i resurse kako bi efikasnije odgovorili na potrebe migranata, tražioca azila i izbeglica. Ovo može uključivati pružanje mentorskih programa, savetovanja i supervizije kako bi se osiguralo da osoblje ima podršku i znanje potrebno za obavljanje njihovog posla.
- **Partnerstva sa lokalnom zajednicom:** Organizacije treba da razviju partnerstva sa lokalnim zajednicama kako bi se olakšala integracija migranata. Ovo može uključivati program razmene znanja, kulturnu razmenu ili zajedničke projekte koji promovišu razumevanje i prihvatanje migranata, tražioca azila i izbeglica.

- **Kontinuirano praćenje i evaluacija:** Neophodno je redovno praćenje i evaluacija prakse kako bi se identifikovale snage i slabosti, i omogućilo poboljšanje usluga namenjenih migrantima, tražiocima azila i izbeglicama. Ovo može uključivati prikupljanje povratnih informacija od migranata, tražioca azila i izbeglica, analizu rezultata programa i redovne evaluacije rada organizacija.
- **Sprovođenje preventivnih mera:** Organizacije bi trebalo da pruže migrantima, tražiocima azila i izbeglicama informacije o njihovim pravima, zakonima i rizicima kako bi se sprečila eksploatacija i trgovina ljudima. Edukativne kampanje, brošure i radionice mogu biti korisni alati za pružanje ovih informacija.
- **Saradnja na regionalnom i međunarodnom nivou:** Potrebno je razviti saradnju sa susednim zemljama i međunarodnim organizacijama kako bi se razmenjivala dobra praksa, informacije i resursi.
- **Uključivanje migranata, tražioca azila i izbeglica u proces donošenja odluka:** Organizacije treba da aktivno uključuju migrante, tražioce azila i izbeglice u procese donošenja odluka koje ih se tiču. To može uključivati osnivanje savetodavnih tela ili panela sastavljenih od migranata, gde se njihovi glasovi i mišljenja uzimaju u obzir prilikom planiranja i implementacije programa i politika.
- **Podsticanje inkluzije:** Organizacije treba da sprovedu programe i inicijative kojima se podstiče inkluzija migranata, tražioca azila i izbeglica. To može uključivati podršku za sticanje jezičkih veština, pristup obrazovanju i obuci, promovisanje interkulturalne razmene i organizaciju aktivnosti koje okupljaju migrante, tražioce azila i izbeglice i lokalno stanovništvo.
- **Sprovođenje anti-diskriminacionih politika:** Potrebno je aktivno raditi na sprovođenju politika koje sprečavaju diskriminaciju migranata, tražioca azila i izbeglica i promovisanje njihovih ljudskih prava. Ovo može uključivati obuku osoblja o anti-diskriminacionim zakonima i politikama, pružanje podrške migrantima u slučajevima diskriminacije i promovisanje svesti o važnosti inkluzivnog i tolerantnog društva.
- **Monitoring i evaluacija programa:** Redovno praćenje, procena i evaluacija programa koji se odnose na migrante, tražioce azila i izbeglice su ključni za utvrđivanje njihove efikasnosti i identifikovanje područja koja zahtevaju unapređenje. Organizacije treba da uspostave sistem praćenja i evaluacije kako bi kontinuirano pratili rezultate i efikasnost svojih aktivnosti.
- **Partnerstvo sa privatnim sektorom:** Potrebno je uspostaviti partnerstva sa privatnim sektorom kako bi se pružile mogućnosti zapošljavanja i integracije migranata na tržištu rada. Ovo može uključivati saradnju sa kompanijama radi pružanja obuka, stvaranja radnih mesta i podrške samostalnom preduzetništvu migranata.
- **Unapređenje postupaka azila:** Unapređenje postupaka azila kako bi se osigurala pravična i efikasna obrada zahteva za azil. Ovo može uključivati obuku osoblja, osiguravanje pristupa pravnoj pomoći i stvaranje uslova za dostojanstven smeštaj tražioca azila tokom postupka azila.

- **Razmena informacija sa susednim zemljama:** Uspostaviti sistem redovne razmene informacija i saradnje sa susednim zemljama radi efikasnog upravljanja migracijama. Ovo će omogućiti bolje razumevanje migracionih tokova i zajedničko delovanje u cilju pružanja podrške i zaštite migrantima.
- **Osveščivanje o potencijalnim rizicima:** Kroz radionice se pružaju informacije o rizicima sa kojima se ove osobe suočavaju i pomaže im se da postanu svesni svoje situacije. Preporuka je nastaviti s ovakvim edukativnim aktivnostima radi zaštite ove vulnerabilne populacije.
- **Capacity building³ i interaktivni seminari:** Predlaže se održavanje interaktivnih seminara u kojima mogu učestvovati svi akteri i pružaoci usluga. Ovi seminari bi omogućili diskusiju o načinima rešavanja problema koji se javljaju u praksi, a odnose se na pružanje raznovrsnih usluga korisnicima. Preporučuje se više rada na “capacity building”-u kako bi se unapredile veštine i kapaciteti pružaoca usluga u cilju boljeg odgovora na potrebe korisnika.
- **Unapređenje sistema upućivanja:** Preporučuje se rad na unapređenju sistema upućivanja kako bi se omogućilo efikasnije pružanje usluga vulnerabilnim grupama. Ovo može uključivati bolju komunikaciju i saradnju između različitih institucija i organizacija koje pružaju podršku.
- **Snažnija zdravstvena i socijalna podrška na terenu:** Preporučuje se ulaganje u jačanje terenskog tima i obezbeđivanje dovoljno resursa kako bi se pružile potrebne usluge i podrška korisnicima u njihovim zajednicama.
- **Fokus na maloletnike bez pratnje:** S obzirom na posebnu ranjivost maloletnika bez pratnje, preporučuje se dodatna pažnja i usmeravanje resursa ka njihovoj zaštiti i podršci. Ovo može uključivati prilagođavanje programa i usluga koje odgovaraju njihovim specifičnim potrebama, kao i jačanje saradnje sa drugim relevantnim institucijama kako bi se obezbedila sveobuhvatna podrška.
- **Uključivanje civilnog sektora:** Civilni sektor treba da ostane aktivan partner u sistemu zaštite migranata, tražilaca azila i izbeglica. Njihovi kapaciteti mogu nadoknaditi nedostatke na materijalnom, ali i na drugim nivoima zaštite.
- **Osnaživanje pružalaca pomoći:** Pružaocima pomoći treba pružiti podršku i obuku kako bi se nosili s izazovima i sprečili sindrom izgaranja⁴. Ovo se posebno odnosi na tehnike upravljanja stresom i očuvanja mentalnog zdravlja.

³ Prevod autorki: Podizanje kapaciteta.

⁴ Ovaj sindrom pogađa stručnjake angažovane u pomaćkim profesijama usled hroničnog stresa, a ispoljava se kroz osećaj emocionalne iscrpljenosti, razvoj negativnih stavova prema korisnicima usluga i umanjenom osećaju ličnog uspeha (Žegarac i dr. 2021, 210).

- Međunarodna komisija pravnika. (2017). Migracije i međunarodno pravo ljudskih prava - Vodič za praktičare br. 6 dopunjeno izdanje, 2014. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
- International Organization for Migration [IOM]. (2019). Glossary on Migration INTERNATIONAL MIGRATION LAW N° 34. Geneva: International Organization for Migration.
- Konvencija o statusu izbeglica, Službeni list FNRJ – Međunarodni ugovori, br. 7/60
- Žegarac, Nevenka, Natalija Perišić, Anita Burgund Isakov, Katarina Lončarević, i Violeta Marković. (2021) „Zaštita dece u migracijama – pristup zasnovan na pravima.“ Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka.
- Instrukcija o načinu postupanja centra za socijalni rad – organa starateljstva u realizaciji smeštaja maloletnih migranata / izbeglica bez pratnje, broj 019-00-19/2018-05.
- Instrukcija o načinu rada ustanova socijalne zaštite i organizacija socijalne zaštite za pružanje usluga socijalne zaštite deci u zaštiti dece od zloupotrebe dečjeg rada, broj 560-00-00492/2021-01.
- Instrukcija o postupanju centara za socijalni rad i ustanova socijalne zaštite za smeštaj korisnika u obezbeđivanju zaštite i smeštaja maloletnih migranata bez pratnje, broj 110– 00–00469/2015–14.
- IOM. 2019. Glossary on Migration, Geneva: International Organization for Migration.
- Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. godine. Službeni glasnik, br. 22/2015.
- Porodični zakon. Službeni glasnik RS, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015.
- Pravilnik o sadržini i izgledu obrasca zahteva za azil i sadržini i izgledu obrasca isprave koja se izdaje tražiocu azila i licu kojem je odobren azil ili privremena zaštita. Službeni glasnik RS, 42/2018-47.
- Pravilnik o socijalnoj pomoći za lica koja traže, odnosno kojima je odobren azil. Službeni glasnik RS, br. 44/2008.
- Pravilnik o vozačkim dozvolama. Službeni glasnik RS, br. 73/2010, 20/2019, 43/2019 i 128/2020.
- Pravilnik o zdravstvenim pregledima tražioca azila prilikom prijema u Centar za azil ili drugi objekat za smeštaj tražilaca azila. Službeni glasnik RS, br. 57/2018.
- Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava 2017-2022. Službeni glasnik, br. 77/2017.
- Strategija integrisanog upravljanja granicom u Republici Srbiji za period 2022-2027. godine, broj 28-6167/2022-1.
- Strategija o upravljanju migracijama. Službeni glasnik, br. 59/2009.

- Strategija podsticanja rađanja, broj 56-2307/2018.
- Strategija socijalne zaštite u Republici Srbiji za period od 2019. do 2025. godine – inicijalna verzija (nacrt). Dostupno na: www.udruzenjesz.rs, pristupljeno 15.12.2022.
- Stručno uputstvo za uključivanje učenika izbeglica/tražilaca azila u sistem obrazovanja i vaspitanja, broj 601-00-0042/2017-18.
- Uredba o merilima za utvrđivanje prioriteta za smeštaj lica kojima je priznato pravo na utočište ili dodeljena supsidijarna zaštita i uslovima korišćenja stambenog prostora za privremeni smeštaj. Službeni glasnik RS, br. 63/2015.
- Ustav Republike Srbije. Službeni glasnik RS, br. 98/2006 i 115/2021.
- Zakon o azilu i privremenoj zaštiti. Službeni glasnik RS, br. 24/2018.
- Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima. Službeni glasnik RS, br. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 – odluka US, 55/2014, 96/2015 – dr. zakon, 9/2016 – odluka US, 24/2018, 41/2018, 41/2018 – dr. zakon, 87/2018, 23/2019 i 1258/2020 – dr. zakon.
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. Službeni glasnik RS, br. 88/2017, 27/2018 – dr. zakon, 10/2019, 27/2018 – dr. zakon, 6/2020 i 129/2021.
- Zakon o socijalnoj zaštiti. Službeni glasnik RS, br. 24/2011 i 117/2022 – odluka US.
- Zakon o strancima. Službeni glasnik RS, br. 24/2018 i 31/2019.
- Zakonom o upravljanju migracijama. Službeni glasnik RS, br. 107/2012.
- Zakon o zabrani diskriminacije. Službeni glasnik RS, br. 22/2009.
- Zakon o zapošljavanju stranaca. Službeni glasnik RS, br. 128/2014, 113/2017, 50/2018 i 31/2019.
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti. Službeni glasnik RS, br. 25/2019.

Црвени крст Србије
Red Cross of Serbia

1876